

KOULUSOSIONOMIN TYÖN MALLINTAMINEN
KULOSAAREN YHTEISKOULULLE

Nita-Helena Taivaloja
Opinnäytetyö, kevät 2016
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Taivaloja, Nita-Helena. Koulusosionomin työn mallintaminen Kulosaaren yhteiskoululle. Diak Helsinki, kevät 2016, 70 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK)

Toimintatutkimuksena toteutetun opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda helsinkiläiselle Kulosaaren yhteiskoululle mallinnettu kuvaus koulusosionomin työstä. Työn lähtökohdat olivat uudessa oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa, joka korostaa yhteisöllistä ja ennaltaehkäisevää työtettä koulun toiminnassa ja oppilaiden hyväksi tehtävässä opiskeluhuollossa. Koulussa ei ollut aikaisemmin toiminut koulusosionomia.

Toimintatutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä käytettiin monipuolista lähdekirjallisuutta ja aikaisempia opinnäytetöitä koulusosionomin työstä. Lisäksi tutustuttiin elokuussa 2016 käyttöön otettavaan valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan sekä sosiaalialan työtä ohjaavaan lainsäädäntöön. Koulusosionomin työn mallinnusta varten toteutettiin Kulosaaren yhteiskoulussa syyslukukauden 2015 aikana koulusosionomikokeilu, jonka tavoitteena oli selvittää koulun yksilökohtaiset tarpeet jalkautuvalle sosiaalialan työlle. Koulusosionomikokeilussa jalkauduttiin kouluun ja havainnoitiin yläkoulun oppilaiden, lukion opiskelijoiden ja henkilöstön arkea, sekä toteutettiin koulusosionomille suunniteltuja työtehtäviä. Kokeilun lopussa koulun henkilöstölle, oppilaille ja opiskelijoille, ja heidän huoltajilleen lähetettiin sähköinen palautekysely, jonka avulla pyrittiin selvittämään sidosryhmien kokemuksia koulusosionomin työstä sekä näkemyksiä koulun mahdollisuuksista vastata oppilaiden sosiaalisiin haasteisiin.

Palautteen perusteella selvisi, että koulusosionomin työhön oltiin tyytyväisiä ja työnmuodolle nähtiin olevan tulevaisuudessa tarvetta. Kaikkien sidosryhmien antamasta palautteesta nousi korostetusti esiin tarve aikuiselle, jolla on mahdollisuus yhteisölliseen hyvinvointityöhön sekä matalalla kynnyksellä tehtävään joustavaan yksilötyöhön. Palautteessa annetut vastaukset tukevat koulusosionomikokeilussa tehtyjä havaintoja, joissa korostuu tarve akuuttia tukea antavalle turvalliselle aikuiselle, jonka työnkuva ja siihen sidotut työtehtävät ovat joustavat. Yhteisöllisen työn näkökulmasta koulussa tehdystä havainnoista nousi esiin tarve erityisesti luokissa ja ryhmissä tehtävälle ryhmätykselle sekä organisoidulle ryhmätoiminnalle oppilaiden vapaa-ajalla.

Kulosaaren yhteiskoulun koulusosionomin työnkuva mallinnettiin koostumaan kuraattorin lailla yksilökohtaisesta ja yhteisöllisestä työstä sekä oman työn kehittämisestä. Koulusosionomin työn painopiste on kuraattoriin verrattuna enemmän yhteisöllisessä työssä. Koulusosionomin perustehtäväksi määriteltiin toimiminen koulussa matalan kynnyksen aikuisena ilman virkamiesstatusta. Työn tavoitteena on raivata oppimisen esteitä luomalla kouluun sellaisia yhteisöllisen toiminnan malleja, joilla ennaltaehkäistään oppilaiden hyvinvoinnin haasteita, kuten kiusaamista, ja lisätään kouluviihtyvyyttä. Keskeistä työssä on haasteisiin puuttuminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Koulusosionomin työ perustuu sosiaalipedagogiikkaan ja työtä ohjaavat monipuolinen lainsäädäntö sekä sosionomin ammatilliset kompetenssivaatimukset.

Asiasanat: koulusosionomi, opiskeluhuolto, varhainen puuttuminen, nuoret, toimintatutkimus

ABSTRACT

Taivaloja, Nita-Helena.

Modeling a job description of a social supporter at Kulosaari Secondary School.

70 p., 2 appendices. Language: Finnish. Spring 2016.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Sciences.

The purpose of this action research was to create a social supporter's modeled job description at Kulosaari Secondary School in Helsinki. The English title for a Bachelor of Social Sciences working alongside the school's social councilor was created together with the school's vice principals. The development work was based on the new Act on Pupil and Student Welfare which emphasizes the importance of communal methods and problem prevention when working in student welfare. There had not been a social supporter working in Kulosaari Secondary before this study.

Previous studies on social supporters' work and the legislation that determines the execution of social work in Finland were looked into as preliminary research for creating the modeled job description. Also the national core curriculum which comes to effect in August 2016 was reviewed. To find out the school's individual needs, an experimental trial on social support work was held in the school in autumn of 2015. In the trial, social supporter's work and the assignments tied to it were experimented while observing the students' welfare and their needs at the same time. At the end of the trial a feedback survey was sent to the school's staff, upper secondary pupils and high school students, and their guardians to find out their views on the school's possibilities to respond to the pupils' and students' social needs and to learn of the experiences groups had had when working in co-operation with the social supporter.

Based on the information from the feedback survey, groups had been pleased with the social supporter's work and felt a need for it in the future. Especially a need for a person who has the possibility to work in both communal work and flexible individual work stood out. The information from the survey supported the observations made in the trial, in which a need for a safe and trustworthy adult whose job and the assignments tied to it are flexible was discovered.

In the modeled job description the work of a social supporter in Kulosaari Secondary consists of communal and individual work, and the developing of one's workmanship. Whereas the school's social counselor works on dealing with individual challenges, the social supporter's role is more focused on groups and the prevention of problems. The social supporter's basic task is to work as an easily approachable adult who does not carry the same official status as the other staff. The purpose of the work is to eliminate obstacles of learning, which helps to increase school satisfaction amongst the pupils and students and to decrease challenges on welfare, such as bullying. An important aspect in the work is early intervention in possible problems. The social supporter's work is based on social pedagogy and the work is determined by legislation and the professional competence requirements of a Bachelor of Social Sciences.

Key words: school social work, student care, early intervention, adolescents, action research

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA KEHITYSTARPEIDEN KUVAUS	8
2.1 Kuraattoriharjoittelijasta koulusosionomiksi	8
2.2 Työn tarkoitus ja työssä käytetty metodologia.....	9
3 KOULUN VASTUU NUOREN KASVUSTA JA KEHITYKSESTÄ	11
3.1 Nuoruus elämänvaiheena	11
3.2 Koulun toiminnan lähtökohdat.....	12
3.3 Oppimisympäristöjen vaikutukset kasvulle ja kehitykselle	12
3.4 Opiskeluhoito nuoren tukena	15
3.5 Varhaisen puuttumisen merkitys ongelmien ennaltaehkäisyssä	17
3.6 Koulussa tehtävä sosiaalialan työ	19
4 KOULUSOSIONOMI OPPILAIDEN HYVINVOINNIN EDISTÄJÄNÄ	20
4.1 Koulusosionomin työn taustaa	20
4.2 Koulusosionomin perustehtävä ja työnkuva Suomessa	22
4.3 Sosiaalipedagogiikka arjen työkaluna.....	26
4.4 Koulusosionomin sijoittuminen koulun palvelujärjestelmään	28
4.5 Työn ammatilliset kompetenssivaatimukset ja työtä ohjaava lainsäädäntö.....	29
5 TOIMINTATUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
5.1 Toimintaympäristönä Kulosaaren yhteiskoulu	31
5.1.1 Koulun oppilas- ja opiskelijahuolto	31
5.1.2 Kuraattorin antama tuki ja ohjaus	32
5.2 Opinnäytetyön prosessi	33
5.2.1 Kehittämistyön suunnittelu ja haasteiden tunnistaminen.....	34
5.2.2 Jalkautuminen kouluun: koulusosionomikokeilun aloitus ja markkinointi ...	35
5.2.3 Yhteisöllinen työ koulusosionomikokeilussa.....	36

5.2.4 Yksilöllinen työ koulusosionomikokeilussa	39
5.2.5 Koulusosionomikokeilun arviointi ja palautteen keruu työstä.....	40
5.3 Omat havainnot ja työstä saatu palaute: jalkautuvan sosiaaliohjauksen tarve	42
6 KOULUSOSIONOMI KULOSAAREN YHTEISKOULUSSA.....	46
6.1 Koulusosionomin perustehtävä ja työnkuva	46
6.2 Tarkemmat työtehtävät.....	48
7 POHDINTA	55
7.1 Työn eettisyys ja luotettavuus.....	55
7.2 Työn hyödyntäminen tulevaisuudessa	57
7.3 Oma ammatillinen kasvu.....	59
LÄHTEET	61
LIITTEET	67
Liite 1: Esimerkki sidosryhmille lähetetyn palautekyselyn saatekirjeestä.....	67
Liite 2: Esimerkki sidosryhmille lähetetystä palautekyselystä	68

1 JOHDANTO

1700-luvun puolivälissä ranskalainen valistuskirjailija ja kasvatustieteilijä Jean Jacques Rousseau esitteli läpimurtoteoksessaan *Émile* (1762), että ihminen syntyy kaksi kertaa: ”ensiksi olemassaoloa ja toiseksi elämää varten” (Rousseau 1933, 400). Ensimmäinen syntymä viittaa biologiseen syntymään ja toinen nuoruuden ajanjaksoon, jolloin ihmisen tunteet kehittyvät ja hän saavuttaa sukukypsyyden. Rousseauin jälkeen myös amerikkalainen psykologi ja kasvatustieteilijä G. Stanley Hall tarkasteli teoksessaan *Adolescence* (1904) nuoruutta uuden syntymän kautena ja esitti, että nuoruudelle ominaisia piirteitä ovat epävakaus ja tunteellisuus, toiminta viettien mukaisesti sekä ailahtelu innostuksen ja haluttomuuden ja onnellisuuden ja epätoivon välillä. (Puuronen 2006, 53–54.)

Vaikka *Émile* on tänä päivänä sisällöllisesti kyseenalaistettava siinä muun muassa nuorille tytöille ja pojille luotujen rooliodotusten vuoksi – eivätkä Hallin ajatukset samoissa teemoissa olleet vielä muutama vuosisata Rousseaua kovinkaan pitkälle kehittyneet – nostavat molemmat tieteilijät merkittävällä tavalla esiin nuoruuden yhtenä ihmisen elämän haastavimmista ajanjaksoista. Nuoriin liittyvät odotukset muuttuvat yhteiskunnan monimutkaistuesssa, mutta ylläkuvatut nuoruuteen yhdistettävät piirteet ovat yhtä lailla läsnä tänä päivänä.

Lasten ja nuorten kasvun, kehityksen ja sosiaalistumisen kannalta yksi merkittävimmistä toimintaympäristöistä on koulu (Pesonen 2006, 81). Vaikka koulun ensisijainen tehtävä on siirtää edelliseltä sukupolvelta uudelle ne tiedot ja taidot joita tarvitaan, jotta voi toimia yhteiskunnassa itsenäisesti, ei koulun työ rajoitu vain oppiaineiden opettamiseen. Valitettavan usein koulua tarkastellaan koulutuspolitiikan, opetussuunnitelmien, oppikirjojen ja arvioinnin kautta pelkästään virallisena instituutiona, jolloin nuorten ryhmätoimintaan ja sen synnyttämiin mahdollisuuksiin ja haasteisiin ei kiinnitetä tarpeeksi paljon huomiota. Koulussa nuoret oppivat vertaistensa kohtaamisissa myös sellaisia taitoja, mitä luokkahuoneessa ei opeteta. (Kiilakoski 2014, 8–9, 28.)

Koulun kyky huolehtia oppilaiden hyvinvoinnista on vuosien aikana kehittynyt ja opettajien lisäksi koulussa toimii monia muita ammattialojen osaajia. Kouluissa järjestettävät tukitoimet ovat elokuussa 2014 uudistuneen oppilas- ja opiskelijahuolto-

lain (2013) vuoksi aikaisempaa järjestäytyneemmät ja osassa kouluista aikaisempaa kattavammat. Koulun asemaa nuorten hyvinvoinnin huolehtijana voitaisiin silti edelleen parantaa tuomalla kouluun ”aikuinen ilman titteliä”, jonka nuori voi kohdata matalalla kynnyksellä ja jonka kanssa on mahdollisuus keskustella ilman ajanvarausta ja erityispalvelujen käyttäjän leimaa (Kiilakoski 2014, 57; Koskinen 2014). Vuosituhannen vaihteesta lähtien on kouluihin hitaasti mutta varmasti jalkautunut sosiaalialan osaajia työskentelemään perinteisen kuraattorityön rinnalle. Kasvatusohjaaja-, sosiaaliohjaaja- tai koulusosionimi-nimikkeellä toimivien ammattilaisten työn tavoitteena on ennaltaehkäistä ongelmia toimimalla koulu yhteisössä matalan kynnyksen auttajana, lähellä oppilasta ja oppilaan ehdoilla (Vuokkola, Nevalainen, Niskanen, Raisio & Siekkinen 2015).

Opinnäytetyössäni selvitän, minkälaiseksi koulusosionomin työ voisi rakentua helsinkiläisessä Kulosaaren yhteiskoulussa. Opinnäytetyö on kehittämispainotteinen toimintatutkimus, josta syntyy Kulosaaren yhteiskoulun yksilökohtaiset tarpeet huomioiva, mallinnettu kuvaus koulusosionomin työstä. Toimintatutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä olen käyttänyt monipuolista lähdekirjallisuutta ja aikaisempia opinnäytetöitä koulusosionomin työstä, sekä tarkastellut lainsäädäntöä ja elokuussa 2016 käyttöön otettavaa perusopetuksen opetussuunnitelmaa. Haastattelin työtä varten myös kahta alan asiantuntijaa. Lisäksi jalkauduin kouluun koulusosionomin roolissa ja osallistuin nuorten arkeen samalla havainnoiden nuorten toimintaa. Koulusosionomikokeilun päätteeksi lähetin työstä koulun oppilaille ja opiskelijoille sekä huoltajille ja henkilöstölle sähköisen palautekyselyn koulusosionomin työstä ja koulun mahdollisuuksista vastata oppilaiden sosiaalisiin haasteisiin. Näiden pohjalta konstruoin koulusosionomin työn mallin.

Kirjallisen raportin alussa kuvaan kehittämistyön lähtöasetelman, työn tavoitteet ja tarkoituksen sekä perustelen työssä käytetyn metodologian, minkä jälkeen kerron työn teoreettisista lähtökohdista. Tämän jälkeen esittelen kehittämistyön toimintaympäristön ja kuvaan kehittämisprosessin etenemisen. Teorian sekä omien havaintojeni ja sidosryhmille teettämäni palautekyselyn pohjalta mallinnan koulusosionomin työnkuvan ja esittelen sen tarkemmin luvussa 5. Lopuksi pohdin työn luotettavuutta, esittelen mahdollisia jatkotutkimuskohteita ja reflektoin omaa ammatillista kasvuani. Selkeyden vuoksi viittaan koulusosionomin työhön systemaattisesti sosiaaliohjauksena, ja kuraattorin työhön koulun sosiaalityönä. Näistä kahdesta yhdessä puhuttaessa viittaan koulussa tehtävään sosiaalialan työhön.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT JA KEHITYSTARPEIDEN KUVAUS

2.1 Kuraattoriharjoittelijasta koulusosionomiksi

Suoritin keväällä 2015 palveluohjauksen opintoihin liittyvän harjoittelun Kulosaaren yhteiskoulussa koulukuraattorin ohjauksessa. Pääsin harjoitteluni aikana perehtymään yläkoulussa ja lukiossa tehtävään kasvatustyöhön sekä osallistumaan koulun opiskelu- huoltoon ja kuraattorin tekemään sosiaalityöhön. Elokuussa 2014 voimaan tullut uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013) puhututti opiskeluhuollon toteuttajia tuolloin. Laki painottaa ennaltaehkäisevän ja yhteisöllisen työn merkitystä sekä oppilaan oikeuksia entistä vahvempaan osallistumiseen omien asioiden käsittelyssä. Kulosaaren yhteiskoulussa, kuten muissakin kouluissa, opiskeluhuoltotyö oli siten murroksessa.

Ryhdyin harjoittelun aikana pohtimaan koulussa tehtävää sosiaalialan työtä lain korostaman varhaisen puuttumisen sekä yhteisöllisen hyvinvoinnin tukemisen näkökulmasta. Kulosaaren yhteiskoulussa tehtävä sosiaalityö on vuosien ajan toteutunut monien muiden koulujen lailla pitkälti kuraattorin antamana tukena yksittäisissä oppilastapaamisissa, ja oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien toiminta näyttäytyi vielä keväällä 2015 painottuvan enemmän ongelmien ratkomiseen kuin niiden ennaltaehkäisyyn.

Harjoitteluni aikana keväällä 2015 kiinnitin huomiota siihen, että kuraattorin luona vierailevat oppilaat kertoivat aika ajoin sosiaalisesti haastavista tilanteista, joihin olisi voitu vaikuttaa ennaltaehkäisevästi oppilaiden pariin jalkautuvan työn keinoin. Varsinkin välituntiaika on kouluissa hedelmällistä joko ryhmäkoheesion parantamiseksi tai vastavasti syrjäytymiseen tai syrjäyttämiseen. Myöskään tunneilla tapahtuviin sosiaalisesti haastaviin tilanteisiin ei opettajalla ole aina mahdollisuutta tai aikaa kiinnittää huomiota ja puuttua sillä intensiteetillä, joka olisi tarpeen. Kuraattorin vastaanotolla osa oppilaista tuntui kaipaavan kouluun matalan kynnyksen tukea turvalliselta ja kiireettömältä aikuiselta, joka olisi arjessa näkyvä ja läsnä. Reflektoinneissani koulun kuraattorin kanssa totesimme, että jalkautumiselle oppilaiden pariin ei koululla ollut kuitenkaan resursseja sellaisella kapasiteetilla, mitä oppilaat näyttivät tarvitsevan.

Olin opintojeni aikana tutustunut kouluissa matalalla kynnyksellä toimivan sosiaaliohjaajan työhön ja näin, että yksi ratkaisu näiden tilanteiden haltuunottoon olisi koulusosionomin ammattitaidon hyödyntäminen. Lähtökohtana työlle olisi tarttua niihin oppilaiden keskuudessa syntyviin sosiaalisesti haastaviin ongelmakohtiin, joille koulun muilla aikuisilla ei ollut aikaa tai osaamiskompetensseja. Kesällä 2015 keskustelin asiasta koulun kahden apulaisrehtorin kanssa ja sovimme yhteistyöstä opinnäytetyöhankkeessa, jossa selvittäisin, minkälainen olisi koulusosionomin perustehtävä, sitä konkreettisoiva työnkuva ja työnkuvaan liittyvät työtehtävät Kulosaaren yhteiskoulussa.

2.2 Työn tarkoitus ja työssä käytetty metodologia

Opinnäytetyöni on toimintatutkimus, sillä se pyrkii kehittämään käytännön toimintaa jossakin tietyssä ympäristössä, tutkittavien ja tutkijan osallistuen samalla kehittämisprosessiin. Toimintatutkimukselle ominaista on uuden tiedon tuottaminen, samalla kun pyritään tutkimisen avulla edistämään kehittämiskohteena olevaa asiaa tavalla tai toisella. (Kuula 2001, 10–11.) Oleellista on käytännön ja teorian yhteen liittäminen (Kuula 2001, 32). Toimintatutkimus on nimensä mukaisesti samanaikaisesti toteutettavaa toimintaa ja tutkimusta. Se eroaa muista tutkimusstrategioista sillä, että sen tavoitteena ei ole luoda universaaleja malleja tai abstrakteja toimintoja, vaan rakentaa spesifiä tietoa tiettyä tilannetta, paikkaa, tarkoitusta, ja ihmisiä varten. (Kemmis & Wilkinson 2002, 24.) Keskeistä toimintatutkimuksessa on ongelmakeskeisyys, käytäntöön suuntautuminen ja muutos tai siihen pyrkiminen (Kuula 2001, 219).

Tässä opinnäytetyössä toiminnan kehittäminen toteutui Kulosaaren yhteiskoulun sosiaalialan työn kriittisenä ja analyttisenä tarkasteluna sekä uudenlaisen sosiaalialan työmuodon luomisena olemassa olevan kuraattorityön rinnalle. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaiseksi koulusosionomin työ rakentuu erityisesti Kulosaaren yhteiskoulussa: milloin ja missä koulusosionomia tarvitaan, mihin kohtaan koulujärjestelmää koulusosionomi sijoittuu, minkälainen tilaus työlle on, mitkä ovat työn teoreettiset lähtökohdat ja sen ammatilliset kompetenssivaatimukset ja mitkä lait ohjaavat työtä. Tavoitteena oli näihin kysymyksiin saatujen vastausten pohjalta konstruoida Kulosaaren yhteiskoululle sen tarpeita palveleva koulusosionomin työn malli, jossa esitellään mistä koulusosionomin perustehtävä, työnkuva ja siihen liittyvät työtehtävät koostuvat.

Toimintatutkimuksessa hyödynnettävälle metodologialle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, vaan siinä käytetään rajaamatta kaikkia niitä menetelmiä, jotka tutkija katsoo oleelliseksi ja joiden avulla toiminnan kehittäminen mahdollistuu (Kuula 2001, 218). Koulusosionomin työn mallinnuksen lähtökohtana hyödynsin valmista tutkimustietoa koulusosionomin työstä. Koulusosionomin työn tulee kuitenkin rakentua ensisijaisesti koulukohtaisten tarpeiden pohjalta, jolloin tiettyyn toimintaympäristöön liittyvät haasteet ja mahdollisuudet on pystyttävä hallitsemaan, jotta niihin voidaan reagoida tarkoituksenmukaisella tavalla (Saarinen 2015). Tämän vuoksi osana kehittämistoimintaa toteutin koulussa koulusosionomikokeilun tukemaan työn teoreettisia lähtökohtia. Kokeilun tarkoituksena oli kartoittaa, mitkä arjen tilanteet juuri Kulosaaren yhteiskoulussa kaipaavat ylimääräisen aikuisen läsnäoloa ja missä näistä tilanteista voisi koulusosionomin osaamista ja ammattitaitoa hyödyntää.

Koulusosionomikokeilu osana kehittämistyötä oli tarkoituksenmukainen ja perusteltu, sillä toimintatutkimuksessa pelkkä sanallinen tai kirjallinen suunnittelu ei välttämättä riitä muutokselle ja sen käsitteellistämiseksi, vaan uudenlaisen työn tekemisestä saataan tarvita lisäksi toiminnallisia kokeiluja. Puuttamalla vanhoihin rutiineihin ja käytäntöihin pystytään tutkimaan mahdollisuuksia toiminnan muutokselle. (Kuula 2001, 219.)

Kokeilussa toimin itse koulusosionomin roolissa Kulosaaren yhteiskoulussa syysluku-kauden 2015 ajan. Kokeilu perustui osallistuvaan havainnointiin, joka on yksi laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmistä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 163). Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija ottaa osaa tutkimuskohteen ja sen jäsenten toimintaan ennalta sovitun ajanjakson ajan (Vilka 2007, 44). Koulusosionomikokeilussa osallistuva havainnointi tarkoitti aktiivista jalkautumista oppilaiden pariin ja osallistumista heidän arkeensa keskusteluissa ja toiminnassa, samalla kiinnittäen huomiota niihin arjen tilanteisiin ja seikkoihin, jotka tukivat työn mallin konstruoimista. Oleellinen osa havainnointia oli havaintopäiväkirjan pitäminen sekä reflektoivat keskustelut opinäytetyön työelämäohjaajan ja kuraattorin kanssa. Keskustelujen ja pohdinnan avulla havainnot oli mahdollista liittää osaksi teoriaa ja löytää niiden yhteys koulun tarpeisiin. Kokeilun päätteeksi toimitin työstä palautekyselyn koulun oppilaille ja opiskelijoille, henkilöstölle ja huoltajille, tavoitteenani selvittää sidosryhmien kokemuksia koulusosionomin työstä sekä näkemyksiä koulun mahdollisuuksista vastata oppilaiden sosiaalisiin haasteisiin.

3 KOULUN VASTUU NUOREN KASVUSTA JA KEHITYKSESTÄ

3.1 Nuoruus elämänvaiheena

Ihmisen elämänskaari on elämän eri vaiheista koostuva kokonaisuus, joka alkaa syntymästä ja päättyy kuolemaan. Elämänskaari voidaan jakaa neljään eri vaiheeseen, joita ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Nuoruuden aikajakson sitominen tiettyyn ikään on haasteellista, sillä jokainen nuori kehittyy ja kasvaa eri tahtia ja eri tavoin. Karkeasti nuoruus voidaan kuitenkin jakaa vaiheisiin, joita ovat varhaisnuoruus (11–14 v.), keskinuoruus (15–18 v.) ja myöhäisnuoruus (15–18 v.). (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 18.) Merkittävä osa nuoruutta on murrosikä, johon kuuluvat fyysiset muuttokset ihmisen vartalossa sekä seksuaalinen herääminen. Murrosiässä erityisesti suhtautuminen omaan ulkonäköön voi olla kriittistä. Nuorilla murrosikä alkaa hyvin eri aikoina ja sen vaikutukset ovat aina yksilöllisiä. (Väestöliitto 2016.)

Nuoruudelle tyypillisiä ominaisuuksia ovat itsenäistyminen ja omien rajojen etsiminen, jolloin vanhempiin otetaan etäisyyttä ja ystävien merkitys kasvaa. Nuorena ihminen etsii omia taitojaan ja yrittää saavuttaa onnistumisen kokemuksia. Suhtautuminen itseensä ja muihin sekä muiden suhtautuminen nuorta kohtaan muuttuvat. (Aaltonen ym. 2003, 18.) Nuori joutuu myös kamppailemaan löytääkseen kompromisseja itselleen asettamien tavoitteiden ja yhteiskunnan nuorille asettamien odotusten väliltä (Aaltonen ym. 2003, 19) ja monelle nuoruus ajanjaksona aiheuttaa hämmennystä ja pelkoa, kun murrosiän haasteet rikkovat lapsuuden tasapainon ja luovat epävarmuutta (Aalberg 2006, 29).

Terveen ja hyvinvoivan aikuisuuden edellytyksenä toimii nuoruuden onnistunut kehitys (Laukkanen, Marttunen, Miettinen & Pietikäinen 2006, 5). Yhteiskunnan monimutkautuminen on kuitenkin haastanut sekä vanhempien kasvatustehtävää että nuorten kasvua aikuiseksi. Yhteiskunta-analyysin pohjalta voidaan todeta, että elämme aikaa, joka koostuu eri näkökulmista tarkasteltuna monimuotoisista mahdollisuuksista ja haasteista. Nuorelle nopea yhteiskunnallinen muutos, sosiaalisten riskien lisääntyminen ja elämänmuodon yksilöityminen voivat aiheuttaa irrallisuuden tunteen. Asioiden hahmottaminen kokonaisuuksina voi olla haasteellista ja sitoutumattomuus pitkäkestoisiin prosesseihin voi saada aikaan muun muassa passivoitumista. (Hämäläinen 2006, 43–46.)

3.2 Koulun toiminnan lähtökohdat

Suomessa jokainen lapsi ja nuori on perusopetuslain mukaan oppivelvollinen. Oppivelvollisuus tarkoittaa, että lapselle tai nuorelle tulee järjestää ja tämän tulee hankkia itselleen perusopetuksen oppimäärä, mikä on perustuslaissa ja perusopetuksen opetussuunnitelmassa määrätty. Koulupakkoa ei ole, mutta oppivelvollisuuden suorittamisesta kotona tulee olla näyttöä. Perusopetuksen laajuus on yhdeksän vuotta ja se alkaa sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta, ja päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu, tai kun opetuksen aloituksesta on kulunut kymmenen vuotta. (Perusopetuslaki 1998.) Perusopetus on jaettu alakoulun 1–6-luokille ja yläkoulun 7–9-luokille. Koulusta riippuen oppivelvollisuus on mahdollista suorittaa yhdessä samassa koulussa tai oppilas voi joutua vaihtamaan koulua alakoulun jälkeen. (Opetusalan ammattijärjestö 2016.) Kouluja, joissa toimii yläkoulu ja lukio, kutsutaan yhteiskouluiksi.

Suomessa koulun toimintaa ja oppilaiden oppimista ja opetusta ohjaa erityisesti perusopetuslaki. Perusopetuslain mukaan koulun ja opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja sekä tukea oppilaan kasvua ihmisyyteen ja eettisesti vastuulliseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetus perustuu valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan, jonka sisällöstä päättää valtioneuvosto. (Perusopetuslaki 1998.) Valtakunnallisen opetussuunnitelman lisäksi koulut laativat omakohtaiset opetussuunnitelmansa. Uusin perusopetuksen opetussuunnitelma otetaan käyttöön elokuussa 2016. Opetussuunnitelman tavoitteena on opetuksen järjestämisen ohjaaminen sekä yhtenäisen perusopetuksen yhdenvertaisen toteutumisen edistäminen. Se määrittää opetuksen sisällön ja toteutuksen lisäksi myös oppilaille annettavasta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta sekä opiskeluhuollosta. (Opetushallitus 2016a.)

3.3 Oppimisympäristöjen vaikutukset kasville ja kehitykselle

Opetussuunnitelman mukaan oppilailla ja opiskelijoilla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön, joka koostuu oppilas- ja opiskelijahuoltolain sekä siihen pohjautuvan uuden perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta ulottuvuudesta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 79.) Oppimisympäristöllä viitataan kaikkiin niihin toimintatapoihin, paikkoihin, tiloihin ja yhteisöi-

hin, missä oppiminen tapahtuu ja mitkä edistävät oppimista (Huhtanen 2011, 143). Edellä mainittujen opiskeluympäristöjen ulottuvuuksien lisäksi voidaan katsoa olevan olemassa myös neljäs, pedagoginen ulottuvuus. Sosiaalinen ympäristö viittaa koulun toimintakulttuurin ja koulussa toimivien aikuisten, lasten ja nuorten välillä toteutuvaan vuorovaikutukseen. Fyysinen oppimisympäristö on rakennettu ympäristö, kuten koulun tilat ja välineet. Psykkisellä oppimisympäristöllä tarkoitetaan koulun asenneilmastoa ja pedagogisella oppimisympäristöllä niitä ihmis- ja oppimiskäsitteitä, jotka opetuksessa konkretisoituvat. (Huhtanen 2011, 144.)

Koulun virallisiksi oppimisympäristöiksi katsotaan lukeutuvan ne ulottuvuudet, joissa oppiminen toteutuu muodollisten, opetussuunnitelmaan ja lainsäädäntöön kirjattujen tavoitteiden ja tarkoitusten sekä valmiiden rakenteiden mukaisesti. Oppimisympäristöjen tehtävänä on näiden organisatoristen normien mukaan tukea oppilaan ja opiskelijan kasvua ja kehitystä sekä tarjota hänelle haasteita fyysisesti ja psyykkisesti turvallisessa ja viihtyisässä ympäristössä. (Huhtanen 2011, 143–144.) Opetussuunnitelman mukaan opetusta suunniteltaessa tulee varmistaa oppilaiden ja opiskelijoiden sekä henkilökunnan turvallisuus, jota lisäävät sopuisa ilmapiiri ja työrauha sekä koulun järjestyssäännöt ja viihtyisyys. Oppilaita tulee suunnitelmallisesti varjella kiusaamiselta, väkivallalta ja häirinnältä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 79.)

Koulua ja sen oppimisympäristöjä ei kuitenkaan tulisi tarkastella vain virallisten rakenteiden näkökulmasta eikä painoarvoa tulisi asettaa ensiarvoisesti vain pedagogiselle oppimisulottuvuudelle. Koulussa oppilaat hankkivat ryhmässä ja vertaiskohtaamisissa tiedollisesti ja kokemuksellisesti uusia taitoja, joiden kartuttaminen oppitunneilla ei aina mahdollistu (Kiilakoski 2014, 8-9, 28). Esimerkiksi välituntiajan on perinteisesti katsottu olevan oppilaan vapaa-aikaa opetuksesta, mutta todellisuudessa kaikki eri hetket koulupäivän aikana tulisi nähdä erilaisina oppimistilanteina. Turvallisuudesta huolehtimisen lisäksi myös luokkahuoneiden ulkopuolella tapahtuva muu oppiminen tulisi tiedostaa yhtä tärkeänä, oppilaan sosialisatiota ja oppimistuloksia tukevana toimintana (Kiilakoski 2014, 28–29). Vaikka kouluissa on välituntien aikaan opettajia valvonnassa, perustuu opettajan läsnäolo järjestyssääntöjen noudattamisesta huolehtimiseen eikä oppilaiden keskinäisten suhteiden tarkasteluun tai ryhmätoiminnan mahdollisuuksien hyödyntämiseen.

Uusi opetussuunnitelma on laadittu tukemaan oppimiskäsitystä, joka korostaa oppilaan aktiivisen toimijan roolia. Oppilaan odotetaan pystyvän ratkaisemaan ongelmia sekä itsenäisesti että muiden kanssa, ja oppimisen nähdään tapahtuvan vuorovaikutussuhteissa muiden oppilaiden, koulun aikuisten ja eri yhteisöjen kanssa sekä eri oppimisympäristöissä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 17.) Vaikka oppilaan kokonaisvaltainen tarkastelu koulussa kehittyy suunnitelmallisesti pikkuhiljaa, ei nuorten ryhmätoimintaa järjestelmällisesti vielä tueta eikä opetussuunnitelmassa määrättyä oppilaiden itsenäistä ongelmanratkaisutaitoa oppituntien ulkopuolella järjestäytyneesti ohjata. Virallisesta koulusta, opetuksesta ja oppimisesta irrallaan olevan ryhmätason toiminta esimerkiksi välituntiaikaan jätetään usein oppilaille itselleen ja oletetaan, että ”asiat lutviutuvat jollakin tapaa”. Ryhmätasolla säädellään kuitenkin oppilaan koulussa viihtymisen lisäksi hänen toimintamahdollisuuksiaan, mikä konkretisoituu siinä, kenen annetaan käyttää tietyissä tilanteissa mitään tilaa. (Kiilakoski 2014, 34.) Toimintamahdollisuudet rakentuvat nuorten keskuudessa arvojärjestyksen perusteella, ja osalla nuorista toimintamahdollisuuksia on vähemmän kuin muilla. Tämä voi näyttäytyä muun muassa oppilaan seisoskeluna yksin tai muiden toiminnan seuraamisena sivusta. (Kiilakoski 2014, 29, 35.)

Sosiaalipsykologia tutkii yksilöä ryhmän tai yhteisön jäsenenä, ryhmän vaikutuksia yksilöön sekä ryhmien välisiä prosesseja. Yksi tieteenalan keskeisimmistä teorioista on sosiaalisen identiteetin teoria, jonka mukaan ihminen määrittelee sosiaalista itseään sen perusteella, mihin ryhmään hän kuuluu. Oman ryhmän toimintaa ja menestystä verrataan muihin vastaaviin ryhmiin, tavoitteena korostaa oman ”sisäryhmän” hyviä puolia ja siten nostaa omaa itseä korkeammalle jalustalle. (Reicher, Haslam, Spears & Reynolds 2012, 351.) Kehityshistorian näkökulmasta yhteisöllisyys ja sosiaalistuminen jonkun tietyn joukon jäseneksi on ollut elintärkeää. Vaikka ajat ovat muuttuneet, niin joukkoon kuulumisen tarve on silti voimakas – erityisesti nuorilla, jotka kokevat ikään sidottua epävarmuutta ja peilaavat itseään muista. Ihmisen toimintaa ohjaavat sosiaalinen hyväksyntä ja yhteiskunnan määrittelemät normit ja erityisesti ikätoverisuhteiden merkitys kehitykselle on keskeistä. Ikätoverit muodostavat tärkeän viiteryhmän, jossa omaa maailman- ja minäkuvaa rakennetaan. Ryhmä turvaa haavoittuvassa vaiheessa ja tukee sosiaalisten suhteiden kehittymistä. (Paulo 2006, 59–63.)

Ryhmäprosessien näkökulmasta oppilaan asema kouluyhteisössä näin ollen määrittelee hänen mahdollisuuksiaan toimia eri oppimisympäristöissä. Nuorten väliset suhteet toteutuvat eri tasoilla ja huolestuttavimmillaan kanssakäyminen voi olla kiusaamista tai ulossulkemista. Hyvissäkin suhteissa on aina läsnä vertaisten arvioinnin kohteena oleminen. Kaikkien nuorten tulisi kuitenkin saada kokemus hyväksytyksi tulemisesta siinä ryhmässä ja niissä oppimisympäristöissä, joissa hän viettää aikaa monta vuotta elämästään. Jos oman toiminnan ohjaus ryhmäprosesseissa itsenäisesti on haastavaa, tulisi oppilaalla olla mahdollisuus tukeen myös luokkahuoneen ulkopuolella. Toimintamahdollisuuksien rajoittuminen voi äärimmillään vaikuttaa oppilaan oppimismahdollisuuksiin.

Koulun onnistuminen sen perustehtävässä on riippuvainen koulun oppilaiden hyvinvoinnista ja siitä, minkälaisen oppimisympäristön koulu heille rakentaa (Soini, Pietarinen & Pyhältö 2013, 131). Koulukontekstissa hyvinvoinnin ja oppimisen välisestä suhteesta on käytetty termiä pedagoginen hyvinvointi. Pedagogisen hyvinvoinnin edellytyksenä ovat osallisuuden, pätevyyden ja autonomian kokemukset, joiden avulla oppilas kiinnittyy koulun toimintaan. Kiinnittyminen tarkoittaa osallistumista opiskeluun, sekä huolehtimista annetuista tehtävistä. Keskeistä on oppilaan kokemus kouluyhteisöön kuulumisesta. Oppilaiden kokemusten mukaan pedagogista hyvinvointia rikkovat haasteelliset vuorovaikutustilanteet tai sosiaaliset konfliktit, joita aikuinen ei ole rinnalla selvittämässä. (Soini, Pietarinen & Pyhältö 2013, 133–134.) Arvion mukaan 20 prosenttia yläkoululaisista kärsii yksinäisyydestä, peloista, kiusatuksi tulemisesta, syrjinnästä, masennuksesta, sosiaalisesta ahdistuneisuudesta tai uupumuksesta. Sekä hyvinvointi että pahoinvointi syntyy vuorovaikutuksessa nuoren ja hänen kasvuympäristönsä kanssa. Hyvien sosiaalisten taitojen on nähty edistävän sosioemotionaalisen hyvinvoinnin lisäksi oppimismotivaatiota ja akateemista suoriutumista. (Niemi, Junttila, Asanti, Clarke & Seppinen 2013, 146–147.) Kaikilla oppilailla ei ole kuitenkaan samanlaisia valmiuksia sosiaaliselle vuorovaikutukselle, minkä vuoksi koulun tulee tukea heitä ja vahvistaa näitä taitoja.

3.4 Opiskeluhoolto nuoren tukena

Opiskeluhoolto, josta eriytetysti käytetään myös nimitystä oppilas- ja opiskelijahuolto, on koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukaista toimintaa, jota

toteutetaan sekä yhteisöllisenä että yksilöllisenä työnä. Lain mukaan oppilaalla viitataan perusopetuksessa olevaan henkilöön ja opiskelijalla lukio-opetuksessa tai ammatillisessa koulutuksessa olevaan henkilöön. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013; Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2016.) Tässä työssä viitataan opiskeluhoollolla yhteisesti sekä peruskoulua että lukiota koskevaan toimintaan, oppilashuollolla vain peruskouluun kohdistuvaan toimintaan ja opiskelijahuollolla vain lukioon kohdistuvaan toimintaan.

Opiskeluhoolto ohjaa ensisijaisesti oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, josta hallitus antoi eduskunnalle esityksen kesäkuussa 2013. Esityksen tavoitteena oli koota aikaisemmat hajanaiset säädökset yhtenäiseksi, sekä sisällöllisesti pyrkiä ongelmakeskeisestä toiminnasta ennaltaehkäisyyn ja korostaa matalan kynnyksen varhaista tukea koulussa, jotta oppilashuollossa välttyttäisiin raskaammilta toimenpiteiltä ja säästettäisiin kustannuksissa. (HE 67/2013.) Elokuussa 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki määrittelee, että opiskeluhoollon tehtävänä on oppilaitosyhteisössä edistää ja ylläpitää oppilaiden ja opiskelijoiden hyvää oppimista, sekä heidän fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Työskentelyn pääpaino on ennaltaehkäisevässä ja koko koulua tukevassa yhteisöllisessä toiminnassa. Opiskeluhooltoryhmään tulee kuulua koulu- ja opiskeluterveydenhuollon, psykologin ja kuraattorin palvelut, ja niiden saatavuuden tulee olla yhdenvertainen kaikille oppilaille ja opiskelijoille. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013.)

Vuonna 2016 voimaan tulevan opetussuunnitelman mukaan opiskeluhoollolla on keskeinen ja merkittävä rooli koulun kasvatus- ja opetustehtävässä. Opiskeluhoolto jaetaan kolmen tason ryhmiin, joilla on eri tehtävät ja niiden perusteella määräytyvät kokoonpanot. Opiskeluhoollon ohjausryhmä ja koulukohtaiset opiskeluhooltoryhmät ovat opetuksen järjestäjän asettamia. Ohjausryhmän tehtävänä on järjestäjäkohtaisen opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista vastaaminen. Koulukohtaisen opiskeluhooltoryhmän tehtävät ovat ohjausryhmän kanssa yhtenevät koulutasolla. Ryhmän käytännön toiminnasta päättää opetuksen järjestäjä, mutta sen lainsäädännöllinen tehtävä on ensisijaisesti edistää kouluyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta, sekä toteuttaa ja kehittää muuta yhteisöllistä opiskeluhooltoja. Monialainen asiantuntijaryhmä ja siihen tapauskohtaisesti tarvittavat jäsenet kootaan tilanteessa, missä on opiskelijan edun mukaista, että hänen asioitaan edistävät yhdessä useampien eri ammattikuntien edustajat. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 77–78.)

Opiskeluhoolto realisoituu ryhmien ja yksittäisten työntekijöiden toiminnassa sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Yksilökohtainen opiskeluhoolto toteutuu yksittäin tehtävänä asiakastyönä tai monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelynä. Se on oppilaalle ja opiskelijalle vapaaehtoista ja sen toteuttamisessa kunnioitetaan oppilaan tai opiskelijan itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioiden. Toiminnan tavoitteena on oppilaan kokonaisvaltaisen kehityksen, terveyden, hyvinvoinnin ja oppimisen seuraaminen ja edistäminen sekä varhaisen tuen turvaaminen ja ongelmien ehkäisy. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 79–80.)

Yhteisöllinen hoolto koskee koko koulun yleistä ilmapiiriä ja luokkien hyvinvointia. Yhteisöllisen toiminnan tavoitteena on huolehtia kouluympäristön turvallisuudesta, terveellisyydestä ja esteettömyydestä. Osa yhteisöllistä opiskeluhooltoon on oppilaiden ja opiskelijoiden osallisuuden edistäminen sekä yhteenkuuluvuuden, keskinäisen huolenpidon ja avoimen vuorovaikutuksen tukeminen, jotta ongelmia voidaan ennaltaehkäistä, tunnistaa varhain ja korjata. Yhteisöllinen opiskeluhoolto toteutuu yksilökohtaisen opiskeluhoollon lailla sekä yksittäisten työntekijöiden tekemänä työnä että opiskeluhoolto-ryhmän yhteisenä toimintana, esimerkiksi oppilas- tai opiskelijahuoltoryhmien kokouksissa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 79.)

3.5 Varhaisen puuttumisen merkitys ongelmien ennaltaehkäisyssä

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki korostaa opiskeluhoollon toteutusta ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä, koko oppilasyhteisöä tukevana yhteisöllisenä toimintana (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013). Laki ei määrittele, mitä ennaltaehkäisy konkreettisesti tarkoittaa, mutta siihen voidaan katsoa nivoutuvan läheisesti erityisesti varhaisen puuttumisen periaatteet. Varhainen puuttuminen perustuu riskien varhaiselle havaitsemiselle, sekä niiden yksilöllisille ratkaisuille. Tavoitteena on selkeästi tunnistaa lapsi tai nuori huolen kohteeksi, ja reagoida hänen ongelmiinsa nopealla tahdilla. (Kallio, Stenvall, Bäcklund & Häkli 2013, 71, 73.) Varhaisesta puuttumisesta ei ole olemassa kouluille yhtenäistä ohjeistusta, joten toimintamalleja on rakennettu usein koulukohtaisesti (Huh-
tanen 2011, 41). Muun muassa Stakes on julkaissut oppaan koulun arjessa tehtävästä varhaisesta puuttumisesta kehittämisvalikkona hyödyntämällä (Kts. Heinämäki 2007).

Varhaisen puuttumisen suunnittelun keskeisiä tekijöitä ovat havaitsemissysteemin rakentaminen, oppilaan tuen tarpeen varhainen tunnistaminen, tuen järjestäminen, moniammatillisen yhteistyön kehittäminen, oppilashuollon perustan vahvistaminen ja yhteistyö kotien kanssa (Linnilä 2011, 94–94). Olennainen osa varhaista puuttumista on asioiden puheeksi ottaminen (Huhtanen 2011, 40). Varhainen puuttuminen vaatii ammattilaisilta herkkyyttä tunnistaa mahdollinen orastava ”ei-toivottu kehitys” ja puuttua siihen. Ei-toivotulla kehityksellä viitataan normatiivisten odotusten vastaiseen toimintaan, joka voi vakavimmillaan johtaa syrjäytymiseen. (Kallio ym. 2013, 72–73.) Toiminta yhdistetään usein oppimiseen tai käytökseen liittyviin ongelmiin tai kehityksen viivästymiseen. Merkkejä tästä ovat muun muassa runsaat poissaolot koulusta tai tehtävien laiminlyönti. (Huhtanen 2011, 43.)

Oppilaiden asioihin puuttuminen on tasapainottelua liian tehokkaan tai liian tehottoman puuttumisen välillä. Tukipalvelujen tarpeen kasvu kertoo koulun liian tehottomasta puuttumisesta, kun taas liian tehokas puuttuminen johtaa palvelujen resurssien loppumiseen. Tämän vuoksi resurssien oikea-aikainen kohdistaminen on erityisen merkittävässä asemassa. (Huhtanen 2011, 41.) Koulussa tehtävän varhaisen puuttumisen kehittämisen lähtökohdana tulisi olla pohdinta siitä, mitä tapahtuu, kun puuttuminen on tehty ja miten koulu voi tukea oppilasta tämän päivittäisissä toiminnoissaan sen jälkeen (Heinämäki 2007, 17).

Varhainen puuttuminen mielletään usein väliintulona oppilaan ongelmakeskeiseen tilanteeseen. Vaikka tämä onkin osin totta, tulisi varhainen puuttuminen nähdä kuitenkin laajempänä toimintana, lähtökohtaisesti ongelmien ennaltaehkäisyä ja haasteiden halluunottona ennen kuin niitä varsinaisesti syntyy. (Huhtanen 2011, 40.) Korjaavat toimenpiteet ovat kalliimpia kuin ehkäisevä työ, ja sen vuoksi varhaisen puuttumisen painopiste tulisi olla enemmän ennakoivassa kuin korjaavassa toiminnassa. (Huhtanen 2011, 43.) Ennaltaehkäisevän toiminnan tulisi rakentaa pohjaa hyvinvoinnille, jolloin tarve korjaavalle toiminnalle kaventuisi. Tavoitetilassa valtaosa resursseista olisi kohdistettuna yleiseen tukeen ja ennaltaehkäisevään työhön, sekä koskemaan enemmistöä oppilaista. Todellisuudessa ennaltaehkäisevään työhön ei koulussa kuitenkaan olemassa olevat aika- ja osaaminen riitä, vaan ne kohdistuvat erilaisten erityisten tukimuotojen järjestämiselle. (Huhtanen 2011, 44.)

3.6 Koulussa tehtävä sosiaalityön työ

Kouluissa tehtävän sosiaalityön perusta on vuonna 1921 voimaan tullessa oppivelvollisuuslaissa, jonka mukaan kaikki 7–13-vuotiaat lapset tuli opetuksen avulla saattaa tiedoiltaan ja taidoiltaan mahdollisimman yhdenvertaisiksi (Öhman 2009). Mannerheimin Lastensuojeluliiton vuonna 1925 aloittaman kasvatusneuvolatyön tarkoituksena oli turvata koulutuksen mahdollisuudet myös koulunkäyntiin sopeutumattomille tai kykenemättömille lapsille. 1940-luvun loppupuolella toiminta vakiintui ja kunnallistui, jolloin oppilaiden psykososiaalisten hyvinvointipalveluiden katsotaan alkaneen. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 83; Wallin 2011, 42.)

1960-luvulla syntyi yhteiskunnallista keskustelua koulusosiaalityön tarpeesta, sillä kasvatusneuvolat eivät kyenneet enää vastaamaan kaikkiin oppilaiden psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin. Lasten käytöshäiriöiden taustalla oli voimakas muuttoliikenne maalta kaupunkiin ja kaupunkimaiseen elämäntapaan sopeutuminen aiheutti ongelmia monille. Vuonna 1966 perustettiin ensimmäinen koulukuraattorin virka Kotkan kaupunkiin, jota seurasi pian perässä myös Helsinki. (Sipilä-Lähdekorpi 2004, 84–85; Wallin 2011, 42–43.) 1970-luvulta eteenpäin kuraattorien työn laadullinen ja määrällinen kehitys tapahtui hitaasti virallisten linjausten puutteellisuuden vuoksi ja vasta 2000-luvulla kuraattorien työtä ohjaavaa lainsäädäntöä saatiin selkiytettyä (Wallin 2011, 43–46).

Elokuussa 2014 voimaan tullut oppilas- ja opiskelijahuoltolaki määrittelee, että kuraattorin tulee työllään tukea ja ohjata oppilaan opiskelua ja koulunkäyntiä, sekä edistää koulu- ja opiskeluyhteisöjen hyvinvointia. Lisäksi kuraattorin tulee tukea opiskelijan oppimista ja hyvinvointia, sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 2013.) Kuraattori työskentelee osana koulun oppilashuoltoryhmää ja huolehtii sekä yksittäisten oppilaiden että koko kouluyhteisön hyvinvoinnista. Kuraattorin tehtävä on lastensuojelulain hengessä tarvittaessa tukea ja auttaa niitä oppilaita, joilla on erityisiä haasteita suoriutua koulunkäynnistä. Tuki voi olla luottamuksellisten keskustelujen järjestämistä yksin oppilaan tai yhdessä hänen perheensä tai muun koulun ammattilaisen kanssa, tai se voi olla muuta selvitys- ja huolenpitotoimintaa. Työn tavoitteena on tukea lasten ja nuorten kehitystä ja kasvua sekä tarvittaessa järjestää toimenpiteet, joiden avulla oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia häiritsevät sosiaaliset tai psyykkiset tekijät voidaan eliminoida. (Ammattinetti 2016.)

4 KOULUSOSIONOMI OPPILAIDEN HYVINVOINNIN EDISTÄJÄNÄ

4.1 Koulusosionomin työn taustaa

Koulujen sosiaalialan työ on toistaiseksi ollut pitkälti koulukuraattorin tekemää työtä, mutta kouluissa muussa roolissa työskentelevien sosionomien työtä on jo useamman vuoden ajan pyritty kehittämään ja viemään eteenpäin. Koulusosionomin työstä ei vielä löydy varsinaista painettua kirjallisuutta, vaan paneutuminen koulusosionomin työn teoreettisiin lähtökohtiin täytyy tehdä haastattelujen, lehtiartikkeleiden, hankeraporttien ja opinnäytetöiden pohjalta. Koulusosionomin työlle ei ole myöskään kunnissa laadittu virallista määritelmää, joten valtaosa Suomessa toimivista koulusosionomeista ovat itse rakentaneet työnkuvansa vastaamaan niitä tarpeita, joita koululla ja sen oppilailta on ollut (Nieminen & Turunen 2015, 49).

Koulusosionomin toiminnan tausta on kirjava ja työn juuret epäselvät. Ensimmäinen tutkimukseen perustuva koulusosionomikokeilu vaikuttaisi olleen vuosina 2001–2003 Oulussa, missä oppilaiden ja koulun sosiaalista pääomaa pyrittiin vahvistamaan ja syrjäytymistä ehkäisemään Pohjois-Suomen Kannata lasta -yhteishankkeen avulla. Hankkeessa Oulun seudun ammattikorkeakoulun sosiaalialan osaston sosionomiopiskelijat jalkautuivat alueen kahteen kouluun toimimaan koulusosionomin roolissa opiskeluharjoittelun yhteydessä. Hankkeesta tehdyn opinnäytetyön mukaan koulusosionomin työ oli tarpeellista, sillä oppilaat kaipasivat arkeen kuuntelevaa aikuista, joka näkisi heidät eri valossa kuin koulun muut työntekijät. (Hietala 2003.)

Vuosina 2003–2005 ja 2005–2006 toteutettiin Helsingissä kaksiosainen Koulua ja elämää varten -hanke. Hankkeen tavoitteena oli koulusosionomin roolissa toimivien, palkattujen sosionomien avulla luoda kouluihin suvaitsevaisuutta lisääviä ja syrjäytymistä ehkäiseviä sosiaalipedagogisia toimintamalleja sekä kehittää koulujen yhteisöllisyyttä ja alueellista työnjakoa. Ensimmäinen vaihe toteutettiin Myllypuron ylä- ja ala-asteella ja toinen vaihe Keinutien ala-asteella. Hankkeesta kirjoitettujen raporttien sekä oppilailta, vanhemmilta, opettajilta ja hankkeen yhteistyökumppaneilta saadun palautteen mukaan hankkeen tuomaan hyötyyn oltiin hyvin tyytyväisiä ja sen koettiin parantaneen muun muassa koulun ilmapiiriä ja työskentelyrauhaa. (Bernelius 2008, 41, 44.)

Koulusosionomin työstä on tehty viime vuosien aikana joitakin opinnäytetöitä (muun muassa Mujunen 2010; Kudel 2011; Aho, Heinonen, Korhonen & Rönkkö 2014; Jokela & Kaksonen 2014, Nieminen & Turunen 2015), joista erityisesti Niemisen ja Turusen (2015) opinnäytetyössä on onnistuttu ajankohtaisesti selkeyttämään koulusosionomin sijoittumista koulu- ja sosiaalipalvelujärjestelmään sekä tarkentamaan koulusosionomin perustehtävää. Opinnäytetyön tulokset ovat pohjautuneet Suomessa työskenteleville koulusosionomeille teetettyyn kyselyyn ja sen anti on toiminut merkittävänä suuntaa antavana teoreettisena viitekehyksenä tässä opinnäytetyössä.

Lisäksi tätä opinnäytetyötä varten olen tutustunut syvemmin Ahon ym. (2014) ja Jokelan ja Kaksonen (2014) opinnäytetöihin, joissa koulusosionomin työtä on mallinnettu tai kehitetty tietyn koulun tarpeita palvelevaksi. Ahon ym. työssä sekä mallinnettiin työnkuvaa että toimittiin koulusosionomin roolissa Iisalmen kaupungin Kirkonsalmen koulussa, tavoitteena 1. luokalla olevien oppilaiden itsetunnon vahvistaminen ja yhteistyö- ja ryhmäytymistaitojen kehittäminen (Aho ym. 2014, 8–9). Jokelan ja Kaksonen työssä koulusosionomin työnkuvaa mallinnetaan Kymintehtaan peruskoulun ala- ja yläluokilla erityisesti parkkitoiminnasta käsin, tavoitteena selkiyttää työnkuvaa työyhteisölle ja tuoda sen tarpeellisuutta vahvemmin esiin (Jokela & Kaksonen 2014, 20).

Koulussa kuraattorin rinnalla toimivat sosionomit ovat toistaiseksi työskennelleet valtaosan määräaikaissuhteissa, hankkeisiin kiinnitettynä tai projektirahoituksella, muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Syksyllä 2011 käynnistettiin Kangasalassa Suoran koulussa Koulusosionomi koulussa -hanke, jonka tuloksena koulusosionomin toimi vakinaistettiin elokuussa 2013 ja nimike vaihdettiin kasvatusohjaajaksi (Kangasalan kunta i.a). Myös Pohjois-Haagan yhteiskoulussa Helsingissä toimi vuosina 2012–2015 kasvatusohjaaja-nimikkeellä sosionomi-nuorisotyöntekijä, jonka työ sijoittui osittain myös Pohjois-Haagan ala-asteelle (Hiltunen 2015). Niemisen ja Turusen (2015) tekemän kartoituksen mukaan Suomen kouluissa työskenteli vuonna 2015 maanlaajuisesti eri kunnissa yhteensä 13 sosionomia koulusosionomi- tai muulla nimikkeellä. Tästä joukosta kahdeksan työskenteli tutkimuksen toteuttamisen aikaan kunnan palveluksessa ja viisi hankesidonnaisesti. Valtaosan työ sijoittui alakoululaisten pariin, mutta moni toimi myös yläkouluikäisten kanssa. (Nieminen & Turunen 2015, 34–35.)

4.2 Koulusosionomin perustehtävä ja työnkuva Suomessa

Sosiaalialan edunvalvonta- ja ammattilehti *Talentialle* kirjoitetussa artikkelissa viisi Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijaa määrittelee koulusosionomin työn tavoitteeksi oppilaiden syrjäytymisen ja huonovointisuuden ennaltaehkäisyyn sekä kouluviihtyvyyden lisäämiseen. Koulusosionomi on sosiaalialan ammattilainen, joka toimii kuraattorin rinnalla osana koulun opiskeluhuoltoryhmää. Koulusosionomi on oppilaille turvallinen ja helposti lähestyttävä aikuinen, jonka kanssa voi puhua ongelmien ohella muitakin asioista ja joka toimii linkkinä kuraattoriin, psykologiin ja muihin oppilashuoltoryhmän jäseniin. (Vuokkola, Nevalainen, Niskanen, Raisio & Siekinen 2015.)

Helsingin uuden yhteiskoulun kasvatusohjaajan mukaan työn ytimessä on tukea koulun kasvatustyötä, vahvistaa yhteisöllisyyttä koulussa, sekä edistää oppilaiden sosiaalisia kompetensseja ja hyvinvointia. Pihlajanmäessä sijaitsevassa koulussa oleellinen osa kasvatusohjaajan perustehtävää on tiivis ja tavoitteellinen yhteistyö oppilaiden, opettajien ja huoltajien kanssa erityisesti oppilaiden pulmatilanteissa. Tuki konkretisoituu muun muassa kasvatusohjaajan pitämänä parkkitoimintana. (Saarinen 2015.)

”Parkki” on toimintamalli, jonka tavoitteena on tukea luokkien työrauhaa ja mahdollistaa oppilaille turvallinen oppimisympäristö. Toiminta perustuu välittömään interventiioon, sekä ohjauksen ja tuen tarjoamiseen oppilaalle, joka omalla toiminnallaan luokassa joko estää muiden tai omaa oppimista. Parkki on rauhoitettu tila koulurakennuksessa, minne opettaja voi tarvittaessa lähettää oppilaan, joka ilmentää työrauhaa häiritsevää käytöstä toistuvasti esimerkiksi puhumalla muiden puheenvuorojen aikana, tai laiminlyömällä tehtäviään passiivisuudella. Parkissa oppilas reflektoi omaa toimintaansa aikuisen kanssa. Keskustelussa pohditaan yhdessä niitä syitä, jotka ovat johtaneen parkkiin lähettämiseen, sekä etsitään ratkaisuja, jotta opiskelu sujuisi tulevaisuudessa paremmin. Tavoitteena on antaa opettajille tukea puuttua oppilaan haastavaan käytökseen ilman, että opetusta pitää keskeyttää. (Koponen 2002, 40.) Toimintaa perustelee perusopetuslaki (1998), jonka mukaan opetusta häiritsevä oppilas voidaan poistaa luokasta, mutta tätä ei saa jättää ilman valvontaa.

Kasvatusohjaajan muita tehtäviä Helsingin uudessa yhteiskoulussa ovat peruskoulun oppilashuoltoryhmän työhön osallistuminen, välituntitoiminnan järjestäminen, tukioppi-

lastoiminnan ohjaaminen yhdessä vastuopettajan kanssa sekä KivaKoulu-ohjelman toteuttaminen. Lisäksi työhön kuuluu luokkien ryhmätytykset, niveltoiminta alakoulun kanssa, oppilaan rinnalla kulkeminen esimerkiksi tarvittaessa kotoa hakemisena, sekä tarpeen vaatiessa erityisryhmien tai -kurssien järjestäminen oppilaille ja huoltajille. Kasvatusohjaajan työn voimavarana on mahdollisuus olla läsnä oppilaiden arjessa ja vapaalla eri tavalla, kuin koulun muut virkamiehet. Oppilaille ohjaaja on tiukka, mutta empaattinen ja luotettava kasvattaja. Kasvatusohjaajan tekemä työ on kirjattu koulun opetussuunnitelmaan osaksi oppilaille annettavaa tehostettua tukea. (Saarinen 2015.)

Pohjois-Haagan yhteiskoulussa vuosina 2012–2015 toimineen kasvatusohjaajan mukaan työn keskiössä on nuorisotyöllisen näkökulman tuominen koulun kasvatus- ja oppilas-huoltotyöhön, oppilaiden osallisuutta ja ennaltaehkäisevää työtettä korostaen. Koulun kasvatusohjaajan yhteisöllisen työn tehtäviin ovat kuuluneet ryhmätytykset, nivelvai-heyhteistyö, ilmapiiri- ja työrauhakyselyt, leirikouluihin ja retkiin osallistuminen, sekä oppilaiden osallisuuden tukeminen osallistumalla oppilaskunnan toimintaan, ja tekemäl-lä yhteistyötä tukioppilaiden ja nuorisotoimen kanssa. Yksilöllinen oppilashuoltotyö on koostunut kasvatus- ja kannatuskeskusteluista, palveluohjauksesta, huoltajien konsul-toinnista, tarvittaessa oppilaan hakemisesta kotoa, erityisopetuksen tuen antamisesta, kiusaamistapausten selvittelystä, päihdekasvatuksesta, uusien oppilaiden vastaanottami-sesta, sekä rinnalla kulkemisesta tilanteissa, missä oppilas kaipaa tehostettua tukea hy-vinvoinnilleen. Kasvatusohjaajan tärkein ominaisuus on helppo tavoitettavuus ja aito ja kiireetön läsnäolo oppilaiden arjessa. Matalalla kynnyksellä annettava tuki konkretisoi-tuu käytävä- ja ulkopäivystyksinä, sovittuina tapaamisina, läksy- ja liikuntakerhoina, sekä sosiaalisessa mediassa tehtävänä valvontatyönä. (Hiltunen 2015.)

Kangasalassa Suoraman koulussa Koulusosionomi koulussa -hankkeen päätteeksi työl-listetyn kasvatusohjaajan (nimike muutettu, kun työ vakinaistettiin) työn ydin on var-hainen puuttuminen oppilaiden ongelmiin sekä ongelmien ennaltaehkäisy. Toiminnan ydinajatuksena on vahvistaa yhteisöllisyyttä, ennaltaehkäistä syrjäytymistä, sekä tukea koulun yksilöitä ja vanhemmuutta. Kasvatusohjaaja on matalan kynnyksen henkilö, jota sekä vanhempien että oppilaiden on helppo lähestyä. Työ sijoittuu opettajan ja kuraatto-rin tekemän työn välimaastoon. Työn tavoitteena on tunnistaa koulusta ne oppilaat, jot-ka kaipaavat tukea sosiaalisten taitojen, itsetunnon ja identiteetin vahvistamisessa, sekä parantaa luokkien ja koko koulun tasolla yhteisöllisyyttä. (Kangasala i.a.)

Kangasalassa kasvatusohjaaja on läsnä oppilaiden ja koulun arjessa ja siten havaitsee sosiaalisia haasteita yksilö-, ryhmä- ja yhteisötasolla, ja pystyy puuttumaan niihin ennaltaehkäisevästi ja akuutisti. Konkreettisia työtehtäviä ovat ryhmäytystuntien pitäminen, kiusaamistilanteiden selvittely, välituntitoiminnan järjestäminen, keskustelut opettajien kanssa liittyen haasteellisten oppilaiden kohtaamiseen, kahdenkeskiset keskustelut oppilaiden kanssa, yhteistyö koulun opiskeluhoitoryhmän ja tarvittaessa koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa, sekä erilaisten kerhojen ja vertaistukiryhmien pitäminen oppilaille ja vanhemmille. (Kangasala i.a.)

<p>Kiusaamis- ja konfliktitilanteiden selvittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kansainväliseen tutkimustietoon perustuva malli • Koulusosionomi puuttuu konfliktitilanteeseen välittömästi • Yksilö- ja ryhmäkeskustelut • Tilanteiden seuranta • Oppilaiden kuunteleminen ja vastuuttaminen yhteisestä hyvinvoinnista • Yhteisymmärryksen hakeminen 	<p>Ryhmäytymistuntien toimintamalli</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yhteisölähtöinen sosiaalipedagoginen toimintamalli • Tavoitteena luokan yhteishengen parantaminen • Valmiudet vertaistukeen • Toteutus toiminnallisilla harjoituksilla (rooli- ja mielikuvaharjoittelu) • Ennalta päätetyt teemat 	<p>Välituntitoiminnat</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena kulttuurirajat ylittävä yhteisöllinen tukeminen • Virikkeiden tarjoaminen • Sosionomiopiskelijoiden suunnittelemaa ja toteuttamaa • Toimintaan kuului alasteella muun muassa erilaiset leikit, kerhot ja liikunta • Yläasteella kädentaitoharjoituksia, musiikkipiirejä ja rentoutumisharjoituksia 	<p>Yksilötuki</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena turvallisen aikuisen huomion tarjoaminen • Tarvelähtöinen ja kokonaisvaltainen tuki oppilaalle • Läksytuki • Sosiaalinen tuki
<p>Suvaitsevaisuuskasvatus</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena syrjinnän vastaisten keinojen tuominen arkeen • Tärkeää yläasteell • Oman identiteetin rakentaminen ja maailmankatsomuksen pohdinta • Etninen ja kulttuurinen moninaisuus • Sukupuolten välinen tasa-arvo • Menetelmänä sosiodraamaan perustuva toiminnallinen ryhmänohjaus 	<p>Koulun yhteisöllisyyden kehittäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena yhteenkuuluvuuden tunteen ja koulun yhteisöllisen roolin vahvistaminen • Sosiaalipedagogiset lähtökohdat kehittämisen tukena • Toiminnan piirissä sekä oppilaat, vanhemmat, koulun henkilökunta ja alueelliset toimijat • Tapahtumat • Vertaisryhmät • Vanhempainryhmät 	<p>"Purkki" ja sosiaalipedagoginen päivystystoiminta</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tavoitteena oppimisrauhan ja opettajat työrauhan parantaminen luokassa • Koulusosionomi päivystää • Sosiaalipedagoginen ajattelu lähtökohtana • Keskusteluapua oppilaalle • Luotettavuus ja turvallinen aikuisuus • Tukee oppilaan koulunkäyntiä, elämänhallintaa ja sosiaalista toimintakykyä • Ennaltaehkäisevä työote • Monimuotoinen, kaikille oppilaille avoin toiminta 	

KUVIO 1. Koulusosionomin työtä on eritelty myös vuosina 2003–2005 ja 2005–2006 toteutetussa Koulua ja elämää varten -hankkeessa, jossa luotiin seitsemän uutta palvelumallia ohjaamaan kouluissa toimivien sosionomien työn toteutumista. (Turunen & Nieminen 2015, 9 mukailen Bernelius 2008, 45–48.)

Edellä kuvattujen esimerkkien pohjalta voidaan todeta, että koulusosionomin perustehtävä eli toiminnan ydin on pitkälti yhtenevä, mutta työnkuva rakentuu toimipaikkakohdaisesti. Perustehtävän määrittelyn avulla voidaan tunnistaa työn keskeiset tekijät, työn tarkoitus ja työn tavoitteet. Työnkuvan avulla taas määritetään ne työtehtävät, joiden avulla perustehtävä toteutuu arjessa. Työnkuva siis kertoo, mitä työtehtäviä työntekijän odotetaan tekevän. (Nieminen & Turunen 2015, 39, 44.)

Niemisen ja Turusen (2015) tekemä kattava kartoitus koulusosionomin työstä osoittaa, että Suomessa työskentelevien koulusosionomien **perustehtävä** rakentuu keskimäärin viidestä eri osa-alueesta, joita ovat *varhainen puuttuminen, oppilaan kokonaisvaltainen ohjaaminen, kasvatuskumppanuus, yhteisöllinen työ ja verkostoyhteistyö*. *Varhainen puuttuminen* on ennaltaehkäisevää toimintaa, jonka avulla tunnistetaan oppilaan kasvun ja kehityksen riskitekijät. Sen avulla pyritään sanoittamaan huoli oppilaasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ennen ongelmien syntyä, ja siten vahvistamaan oppilaan itsenäisyyttä ja elämänhallintaa. (Nieminen & Turunen 2015, 39.)

Kokonaisvaltaisella ohjauksella viitataan sekä yksilöllisen oppilaan että oppilasyhteisön tukemiseen ja ohjaukseen. Tuki ja ohjaus voivat olla matalan kynnyksen keskusteluja yksittäisen oppilaan kanssa, koulunkäynnin tukea, riitojen tai poissaolojen selvittelyä, läksytukea ja ohjausta esimerkiksi vapaa-ajan toimintoihin, tai ryhmätasolla ryhmäytyksiä tai ryhmätuntien pitämistä. Kokonaisvaltainen huomiointi tarkoittaa myös oppilaan kaikkien elämän osa-alueiden, kuten perhetilanteen ja -muodon, sekä fyysisten ja psyykkisten kasvuolojen huomioon ottamista. (Nieminen & Turunen 2015, 40.)

Kasvatuskumppanuus tarkoittaa kodin ja koulun tiivistä yhteistyötä oppilaan kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Sen tavoitteena on edistää vanhempien osallisuutta lapsen hyvinvointia koskevissa asioissa. *Yhteisöllinen työ* on sekä luokka- että koko koulun tasolla tehtävää vaikuttamistyötä, jonka avulla pyritään ennaltaehkäisemään syrjäytymistä sekä edistämään moninaisuutta ja yhdenvertaisuutta. *Verkostoyhteistyö* tarkoittaa osallistumista koulun, opiskeluhoitotryhmän ja tarvittaessa monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaan, sekä yhteistyötä koulun oman henkilöstön ja sen ulkopuolisten toimijoiden, kuten lastensuojelun, nuorisopalvelujen, seurakunnan, poliisin, perheneuvolan ja urheiluseurojen kanssa (Nieminen & Turunen 2015, 41–43).

Koulusosionomin tarkennettu **työnkuva** jakautuu kuuteen eri osa-alueeseen, joiden avulla perustehtävä konkretisoituu. Koulusosionomin arjen työtehtävät jakautuvat *ryhmätoimintaan, koulunkäynnin tukemiseen, yksilöohjaukseen, elämänhallinnan ohjaukseen ja tukemiseen, vanhempainryhmiin ja muuhun yhteistyöhön, sekä matalan kynnyksen lähitukena toimimiseen*. (Nieminen & Turunen 2015, 44.)

Näistä *ryhmätoiminnalla* tarkoitetaan luokan yhteishenkeä ja oppilaiden itsetuntoa vahvistavia ryhmäytyksiä, sekä teematunteja ja -viikkoja tiettyyn ajankohtaiseen ilmiöön puuttumiseksi. *Koulunkäynnin tukeminen* taas tarkoittaa parkkitoiminnan pitämistä ja läksytuen antamista, sekä pienryhmien järjestämistä oppimisvaikeuksista tai käytöshäiriöistä kärsiville oppilaille. *Yksilöohjaus* on luottamuksellista ja asiakaslähtöistä keskustelua oppilaan kanssa yleensä ajanvarauksella. *Elämänhallinnan ohjaus* on koulupäivien aikana annettavaa kuuntelu-, kannattelu- ja keskusteluapua, sekä oppilaan sosiaalisten suhteiden tukemista. *Yhteistyö vanhempien kanssa* toteutuu vanhempienryhminä, neuvontana ja ohjauksena, palavereina ja sähköisenä viestintänä. *Matalan kynnyksen lähitukena toimiminen* konkretisoituu olemalla turvallinen aikuinen, joka on läsnä oppilaan arjessa, ja jonka puoleen on helppo kääntyä haasteita kohdatessa. (Nieminen & Turunen 2015, 45–49.)

4.3 Sosiaalipedagogiikka arjen työkaluna

Nieminen ja Turunen nostavat sosiaalipedagogisen työtteen koulusosionomin toiminnan lähtökohdaksi (esim. Nieminen & Turunen 2015, 40). Sosiaalipedagogiikka on kasvatuksellinen oppiala, jota voidaan tarkastella yhdenlaisena pedagogisena suuntauksena koulupedagogiikan sisällä (Rautiainen 2005, 21; Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 9). Se sijoittuu kasvatustieteiden välimaastoon ja siinä yhdistyvät sekä sosiaalinen että pedagoginen ulottuvuus. Sosiaalipedagoginen toiminta perustuu tarpeeseen ymmärtää, teoreettisesti jäsentää ja kehittää sellaista pedagogista toimintaa, jonka tavoitteena on ehkäistä ja lievittää sosiaalista hätää ja sosiaalisia ongelmia, sekä edistää hyvinvointia. Toiminnan lähtökohtina ovat ihmisen arjen ja elämän autonomian kunnioittaminen, elämänhallinnan tukeminen, syrjäytymisen ehkäisy sekä yhteisöllisyyden tukeminen. Työ voi suuntautua joko yksilö- tai yhteisötasolle. (Rautiainen 2005, 13–16.)

Sosiaalipedagogiikassa oppilasta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, kiinnittämällä huomiota tämän sosiaaliseen taustaan ja koko elämäntilanteeseen, sekä niiden vaikutuksiin oppimiselle. Toiminnassa pyritään tuomaan oppilaan mahdollisesti pirstaloitunut elämiskokemusmaailma lähemmäs koulupedagogiikkaa. (Rautiainen 2005, 21.) Työn menetelmällisiä kulmakiviä ovat osallisuuden edistäminen, dialogi ja yhdessä asetetut päämäärät (Kurki ym. 2006, 156). Lisäksi sosiokulttuurinen innostaminen eli ihmisen ”liikkeelle saaminen” syrjäytymisen ehkäisemiseksi on yksi työn keskeisistä orientaatioista (Rautainen 2005, 20).

Sosiaalipedagogiikassa keskeistä on vahvistaa ihmisen kuulumista yhteisöön ja yhteisöjen kehittämistä tukemaan jäsentensä kasvua ja hyvinvointia (Kurki ym. 2006, 151). Yhteisöjen kehittäminen edellyttää, että kaikki toimijat koulussa nähdään kasvattajina: ei vain opettajat, vaan myös muu henkilöstö sekä oppilaat itse. Yhteisöön tulee luoda välittävä ilmapiiri, missä vallitsee myönteisen vuorovaikutuksen toimintakulttuuri. Muun muassa nuorten oman sosiaalisen kulttuuriin tuominen esiin on merkittävää. (Kurki ym. 2006, 156–157, 159.)

Hyvinvoinnin tukeminen ja yhteisöllisen ilmapiirin luominen koulussa käytännön tasolla vaatii aktiivisia toimenpiteitä muun muassa koulun harrastus- ja kerhotoiminnan kehittämiseksi, päivittäisten tapahtumien, teemaviikkojen ja tempausten toteuttamiseksi, sekä muiden kollektiivisten toimintojen luomiseksi (Kurki ym. 2006, 160). Valtakunnallinen opetussuunnitelma (2016) määrittelee kohdassa *Opetuksen ja kasvatuksen tavoitteita tukeva muu toiminta*, että oppilaille voidaan perusopetuksen yhteydessä järjestää kirjastotoimintaa, kerhotoimintaa ja muuta opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa, mutta toiminnan järjestäminen ja sen laajuus on opetuksen järjestäjän vastuulla eikä se ole kouluille pakollista. Opetussuunnitelma keskittyy oppiainekohtaisiin tavoitteisiin eikä sanoita konkreettisella tasolla, miten esimerkiksi oppilaiden sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen oppimista tuetaan oppituntien ulkopuolella. Koulussa epämuodolliseen ja ohjaamattomaan toimintaan tulisi kiinnittää erityisen paljon huomiota, jotta voitaisiin arvioida, millaista sosialisatiota koulun toiminta todellisuudessa saa aikaan (Kurki ym. 2006, 151–152). Sosiaalipedagogisen työtteen systemaattinen haltuunotto esimerkiksi koulusosionomin toteuttamana antaisi tälle mahdollisuuksia.

4.4 Koulusosionomin sijoittuminen koulun palvelujärjestelmään

Niemisen ja Turusen (2015, 60) tekemän selvityksen mukaan koulusosionomin rooli koulussa, sekä sijoittuminen koulun palvelujärjestelmään on selkiytynyt, vaikka työntekettä onkin laaja ja sen rajaaminen aika ajoin haasteellista. Roolia ja sijoittumista palvelujärjestelmään selkiyttää kuitenkin perustehtävän ja työnkuvan tarkka määrittely, sekä aktiivinen informointi työstä koulun muille työntekijöille.

Koulusosionomin työ sijoittuu koulussa annettavan yleisen ja tehostetun tuen väliin. Oppilaalla on perusopetuslain (1998) mukaan oikeus saada opetussuunnitelman mukaisen opetuksen lisäksi oppimista ja koulunkäyntiä varten tukea koko perusopetuksen ajan. Tarpeen ilmetessä on tukea annettava oppilaalle viipymättä. Tuen tulee olla pitkäjänteisesti suunniteltua ja joustavaa, sekä tarpeen vaatiessa muuttuvaa. Tuen tarkoitus on tukea oppilaan suotuisaa kasvua ja kehitystä niin, että oppilas pystyy suoriutumaan perusopetuksen oppimäärästä. (Opetushallitus 2016b.)

Oppilaille annettava tuki jaetaan yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Yleinen tuki on kaikille oppilaille annettavaa kasvatusta ja opetusta, jonka tavoitteena on tukea oppilasta tämän tavoitteiden saavuttamisessa. Tehostettu tuki on yleistä tukea jatkuvampaa ja yksilöllisempää. Sen perustana on opettajan, oppilaan, huoltajan ja oppilashuollon edustajan tekemä yhteinen arvio oppilaan tilanteesta, sekä tuen muodon suunnittelu. Tuen aloittamisesta keskustellaan oppilashuoltoryhmässä ja sen tulee perustua pedagogiselle arvioinnille. Tarvittaessa oppilaalle annetaan erityistä tukea, jota varten laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Erityisopetuksen lisäksi oppilas voi saada muun oppilashuoltoryhmän jäsenen antamaa kuntouttavaa, hoidollista tai muuta tukea. (Opetushallitus 2016b.) Oppilaille annettava yleinen tuki kattaa koulusosionomin yhteisöllisen työn ulottuvuudet, ja tehostettu tuki voi olla yksittäiselle oppilaalle tai tietylle oppilasryhmälle annettavaa tukea, jolloin kyse on koulusosionomin yksilöllisen työn muodoista.

Koulusosionomin rooli suhteessa koulun muihin ammattilaisiin ja erityisesti oppilashuoltoryhmän jäseniin on verraten selkeä. Koulun rehtori vastaa koulun hallinnosta, rakenteista, taloudesta, rekrytoinnista ja johtamisesta, kun taas opettajien vastuulla on oppilaiden ja opiskelijoiden tuntemus ja tuen sisällyttäminen opetukseen. Koulutervey-

denhoitaja huolehtii oppilaiden ja opiskelijoiden fyysisestä hyvinvoinnista ja terveyden seurannasta, psykologi taas psyykkisestä hyvinvoinnista ja siihen mahdollisesti liittyvistä tutkimuksista. Opinto-ohjaajan tehtävä on oppilaan ja opiskelijan opetukseen liittyvä ohjaus ja neuvonta, ja erityisopettaja on oppilaille tarvittaessa resursoitava erityisopetuksen tuki, jonka työ on sekä luokkiin vietävää että yksilöllisesti tai pienryhmissä annettavaa tukea. (Nieminen & Turunen 2015, 61.)

Raja kuraattorin ja koulusosionomin välillä voi olla kuitenkin hankala hahmottaa. Kuraattorin työ on psykososiaalisen tuen antamista ja ohjausta, kun taas koulusosionomin työ on yhteisöpedagogista ja tarvittaessa arjen lähituen antamista. Kuraattorin työ on pitkälti yksilökohtaiseen asiakastyöhön painottuvaa korjaavaa toimintaa, jolloin systemaattisesti oppilaiden pariin jalkautuvalle työlle ei jää resursseja. Koulusosionomi sen sijaan on arkipäiväinen matalan kynnyksen aikuinen, jolle oppilaat voivat keskustella myös muistakin asioista kuin ongelmista, ja jonka työ painottuu yhteisölliseen ja ennaltaehkäisevään toimintaan. Yhteistyö koulun kahden sosiaalialan ammattilaisen välillä toteutuu yksilökohtaisessa oppilastyössä onnistuneesti esimerkiksi tilanteessa, missä vanhemman tai opettajan huolen vuoksi koulusosionomi havainnoi tiettyä oppilasta ja tapaa tätä, minkä seurauksena järjestetään mahdollinen konsultointi kuraattorin kanssa ja tämän jälkeen pohditaan yhdessä tarvittavaa tukimuotoa. (Nieminen & Turunen 2015, 61–62.) Yhteistyö saattaa myös toteutua toiseen suuntaan tilanteessa, missä oppilas tapaa opiskeluhuoltoryhmän jäsentä säännöllisesti ja tarvitsee tämän lisäksi tukea arjessa.

4.5 Työn ammatilliset kompetenssivaatimukset ja työtä ohjaava lainsäädäntö

Koulusosionomin työtä oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseksi ohjaa monipuolinen lainsäädäntö, joista ensisijaisia ovat oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (2013), sosiaalihuoltolaki (2014), ja lastensuojelulaki (2007). Näiden lisäksi työhön vaikuttavat perusopetuslaki (1998), laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (2000), ja henkilötietolaki (1999).

Koulusosionomi työskentelee sosiaaliohjauksen periaatteita noudattaen. Sosiaaliohjaus on tavoitteellista toimintaa asiakkaan osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi, hänen toimintakykyä ja elämänhallintaa parantaen. Toiminta perustuu asiakkaan ohjaukseen,

tukemiseen ja neuvontaan eri palveluiden käytössä arkielämän sujumisen vahvistamiseksi. Sosiaaliohjauksen kulmakiviä ovat asiakkaan elämäntilanteen, voimavarojen ja toimintamahdollisuuksien tunnistaminen. Yksittäin tehtävän sosiaaliohjauksen lisäksi työ voi toteutua myös ryhmien tai yhteisöjen kanssa tehtävänä toimintana, jolloin tuetaan useampia asiakkaita samanaikaisesti. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 32.)

Koulusosionomin ammatillista pätevyyttä ohjaa laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (2015). Laki määrittää kelpoisuudet sosiaalihuollon keskeisimpiin ammatteihin, joita ovat muun muassa sosionomi ja sosiaalityöntekijä. Lain mukaan sosionomi on laillistettu sosiaalihuollon ammattinimike ja sosionomit merkitään ammattihenkilöiden keskusrekisteriin. (Talentia 2016). Sosionomin tutkinto tuottaa laajat tiedot ja taidot sosiaalialan asiantuntijatehtävissä, kuten ohjaus-, neuvonta-, johtamistyön tehtävissä toimimista varten. Ammattikuvaukseen kuuluu ihmisarvon ja ihmisoikeuksien puolustaminen, tasa-arvon ja suvaitsevaisuuden edistäminen sekä huono-osaisuuden ehkäiseminen. Sosionomin osaaminen jaetaan kuuteen osa-alueeseen, joita ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistuva yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen, sekä johtamisosaaminen. Koulusosionomin kohdalla korostuvat erityisesti sosiaalialan eettinen osaaminen ja asiakastyön osaaminen, joita muut osaamisalueet tukevat. Näiden lisäksi sosionomilla tulee olla sellaiset persoonalliset ominaisuudet, jotka tukevat onnistumista työssä. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka & Saarnio 2009, 18–19.)

Koulun sosiaalialan ammattilaisella tulee olla tutkiva ja kehittävä suuntautuminen työhön ja kyky jatkuvasti reflektoida asiantuntijuuttaan arvioimalla omaa toimintaa, ajatuksia ja tunteita. Asiantuntijuus on prosessi, jossa ammatillisuus, identiteetti, osaaminen ja luovuus kehittyvät jatkuvasti. Taito reflektointiin on työntekijän itsensä johtamista ja itsesäätelyä. Myös kyky hyväksyä oma keskeneräisyys on tärkeää. Työssään onnistuva ammattilainen pystyy laaja-alaisesti, kriittisesti, itsenäisesti ja luovasti soveltamaan lainsäädäntöä, eri menetelmiä ja toiminnan asiantuntemusta käytäntöön. Vahvan ammatti-identiteetin avulla oman roolin ja työtehtävien määrittely helpottuu. (Wallin 2011, 153–159.) Lisäksi koulun sosiaalialan työntekijältä vaaditaan hyviä ihmissuhdetaitoja, kiinnostusta kehittää oppilashuoltotyötä, yhteiskunnallisia näkemyksiä, ja sosiaaliohjauksen asiantuntijuuden hallintaa, jotta yhteistyö oppilaiden ja heidän vanhempiansa sekä eri verkostojen kanssa toteutuisi. (Korpela 2012, 278.)

5 TOIMINTATUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Toimintaympäristönä Kulosaaren yhteiskoulu

Kulosaaren yhteiskoulu on Helsingissä toimiva, vuonna 1940 perustettu yksityinen oppilaitos, joka tarjoaa kansainvälistä opetusta suomen- ja englanninkielellä yläkoululaisille ja lukiolaisille (Kulosaaren yhteiskoulu 2016a; Kulosaaren yhteiskoulu 2016b). Kouluyhteisön keskeisiä arvoja ovat suvaitsevaisuus, moniarvoisuus, avarakatseisuus ja akateemisuus. Opetus perustuu tavoitteellisuuteen, jonka mukaan opiskelijan akateemisiä valmiuksia tuetaan opintojen kansainvälisen jatkumon kannalta. Yksilöä ohjataan yhteisön jäsenenä oma-aloitteisuuteen, innovatiivisuuteen, kriittisyyteen ja luovuuteen, sekä rohkeuteen ilmaista itseään. (Kulosaaren yhteiskoulu 2016c.)

Koulu toimii lähikouluna Kulosaarella asuville yläkouluikäisille, joille sisäänotto suomenkielisille luokille on automaattinen. Yläkoulun kaksikielisille ja englanninkielisille luokille järjestetään erilliset soveltuvuskokeet. Lukion opiskelijat valitaan joko keskiarvon tai pääsykokeen ja keskiarvon perusteella. Koulussa oli syyslukukautena 2015 yhteensä 832 oppilasta, joista 467 yläkoulussa ja 365 lukiossa. Yläkoulussa on kuusi rinnakkaisluokkaa jokaista vuosiluokkaa kohti. Perinteisesti luokat A-D ovat olleet kaksikielisiä ja luokka E englanninkielinen. Luokka F koostuu koulun oppilaaksiottoalueella asuvista oppilaista ja on suomenkielinen. Tämän lisäksi koulussa toimii alueellinen erityisluokka, jonka oppilailla on normaalia suurempia elämänhallinnallisia tai oppimisen haasteita. Lukiossa on kolmesta neljään samaan aikaan aloittanutta ryhmää ensimmäisellä, toisella ja kolmannella vuosikurssilla. (Raitio 2015.)

5.1.1 Koulun oppilas- ja opiskelijahuolto

Koulun opiskeluhuolto on jaettu peruskoulun oppilashuoltoryhmään ja lukion opiskelijahuoltoryhmään. Molempiin ryhmiin kuuluvat kuraattori, psykologi ja terveydenhoitaja, sekä eri asteiden omat erityisopettajat, opinto-ohjaajat ja apulaisrehtori. Ryhmien toiminnan tavoitteena on oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan tukea oppilaita ja opiskelijoita fyysisesti, psyykkisesti tai sosiaalisesti haasteellisissa tilanteissa, sekä

työskennellä ennaltaehkäisevästi koko koulun hyvinvoinnin eteen. Ryhmät tapaavat erikseen joka tai joka toinen viikko. Ryhmien kokouksissa käsitellään yhteistyössä luokanvalvojien ja ryhmänohjaajien kanssa luokkien ja ryhmien hyvinvointiin, ilmapiiriin ja työskentelyyn liittyviä asioita, sekä pohditaan keinoja, joilla tukea luokkayhteisöjä ja koko koulua, sekä ennaltaehkäistä mahdollisia ongelmia. Kokouksista kootaan sähköiset pöytäkirjat ja toiminnasta laaditaan yhteenveto koulun vuosikertomukseen. Ryhmien toimintaa ohjaa oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, sekä koulun oma opetussuunnitelma. (Eklöf 2015; Kulosaaren yhteiskoulu 2015d; Kulosaaren yhteiskoulu 2015e.)

5.1.2 Kuraattorin antama tuki ja ohjaus

Kulosaaren yhteiskoulussa, kuten valtaosassa kouluista, koulun sosiaalityöstä vastaa koulukuraattori. Kuraattorin vastuulla on elokuussa 2014 voimaan astuneen oppilas- ja opiskelijahuoltolain jälkeen peruskoulun oppilaiden lisäksi myös lukiolaiset. Kuraattorin arjen työskentelyä ovat pitkälti yksilötapaamiset oppilaiden kanssa, missä yhdessä oppilaan kanssa selvitetään erilaisia haasteellisia tilanteita ja käydään keskustelua oppilaan ehdoin. Koulukiusaaminen, ongelmat kotona tai kavereiden kanssa, koulupinnaus, motivaation puute, mielialamuutokset, palveluohjaus, työrauhan häirintä tai arjen hallinnan haasteet ovat esimerkkejä tapauksista, joissa kuraattoria tarvitaan asioiden selvittämistä ja ratkaisemista varten. Kulosaaren yhteiskoulussa työn painopiste on enemmän niin sanotussa terapeutisessa keskustelussa kuin palvelujärjestelmään liittyvässä ohjauksessa, vaikka varsinaista terapiatyötä kuraattori ei kuitenkaan tee. (Miettinen 2015.)

Työpäivän aikana kuraattori tapaa oppilaita, kirjaa tapaamiset, tekee mahdollista selvitystyötä koulun ulkopuolisten palveluntarjoajien kanssa oppilaan hyväksi, osallistuu oppilashuoltoryhmän kokouksiin, vastaa puhelin- ja sähköpostiviesteihin, jalkautuu työyhteisön pariin, sekä käy mahdollisia monialaisen asiantuntijaryhmän keskusteluja oppilas- ja tapauskohtaisesti. Lisäksi työhön kuuluu oman ammatillisuuden kehittäminen, kuten koulutuksiin ja työnohjaukseen osallistuminen. Oppilaat hakeutuvat kuraattorin luo huoltajan tai opettajan ohjaamana, tai itse. Yhteistyö opettajien kanssa toteutuu opettajainhuoneessa tai erikseen sovituissa tapaamisissa. Tärkeitä koulun ulkopuolisia yhteistyökumppaneita ovat ensisijaisesti muun muassa perheneuvola, lastensuojelu ja nuorisopsykiatrian poliklinikka. (Miettinen 2015.)

5.2 Opinnäytetyön prosessi

KUVIO 2: Opinnäytetyöprosessin etenemisen kuvaus

Opinnäytetyössä tehdyn työn etenemisen havainnollistan kuviossa 2. Kesäkuussa 2015 sovin yhteistyöstä opinnäytetyössä koulun kahden apulaisrehtorin kanssa. Heinäkuun 2015 käytin opiskelemalla koulusosionomityön teoreettisia lähtökohtia ja toimintatutkimuksen tekemiseen perusteita, sekä valmistelemalla koulusosionomikokeilua ja ideoimalla siihen liittyviä työtehtäviä. Syksyn 2015 toimin Kulosaaren yhteiskoulussa koulusosionomin roolissa: havainnoin oppilaiden toimintaa ja osallistuin koulun arkeen, sekä pidin arjessa tekemistäni huomioista vapaamuotoista havaintopäiväkirjaa. Lisäksi haastattelin kahta koulusosionomia, kirjoitin raportin teoreettista osuutta ja kävin reflektioita keskustelua koulun kahden apulaisrehtorin ja koulun kuraattorin kanssa.

Syys- ja lokakuun aikana suunnittelin koulun toisen apulaisrehtorin kanssa koulun henkilöstölle, oppilaille ja opiskelijoille sekä huoltajille lähetettävän sähköisen palautekyselyn. Valmiit kyselylomakkeet lähetin testitäytettäväksi kahdelle koulun opettajalle ja kahdelle yläkoulun oppilaalle, ja syyslukukauden lopussa marras- ja joulukuun vaihteessa lähetin sidosryhmille palautekyselyn lopullisen version. Tammi-, helmi- ja maa-

liskuun aikana 2016 analysoin palautteesta saadut tiedot ja toimitin yksityiskohtaiset tulokset koululle, sekä laadin palautteesta koosteen opinnäytetyön kirjallista raporttia varten. Huhtikuun 2016 aikana saotin opinnäytetyön kirjallisen raportin loppuun ja toimitin sen Kulosaaren yhteiskoululle tarkastettavaksi ennen julkaisua. Koko opinnäytetyöprosessiin kului yhteensä 13 kuukautta.

5.2.1 Kehittämistyön suunnittelu ja haasteiden tunnistaminen

Kesäkuussa 2015 pidetyssä opinnäytetyöpalaverissa esitin keväällä tekemiäni havaintojen, sekä muun muassa uutisten ja koulusosionomin työstä tehtyjen opinnäytetöiden tulosten perusteella opinnäytetyön idean koulun kahdelle apulaisrehtorille. Työn tavoitteena oli alusta alkaen jalkautua koulusosionomin roolissa Kulosaaren yhteiskouluun syyslukukauden 2015 ajaksi, ja kehittää koulussa tehtävää sosiaalialan työtä luomalla jalkautuvan koulusosiaaliohjauksen malli koulusosionomin toiminnasta muun opiskelu- huoltotoiminnan rinnalle. Työstä tehtävä palautekysely liitettiin osaksi opinnäytetyötä myöhemmin prosessissa. Idea hyväksyttiin palaverissa, jonka lopussa myös koulun rehtori oli mukana. Sovimme työn valmistumisesta toukokuuhun 2016 mennessä, ja että työtä ohjaisivat molemmat koulun apulaisrehtorit mahdollisuuksiensa mukaan.

Tapaamisessa keskustelimme, että koulusosionomin työn tavoitteena olisi muun oppilashuoltoryhmän tekemän työn ohella vaikuttaa ennaltaehkäisevästi oppilaiden syrjäytymiseen ja huonovointisuuteen, sekä lisätä kouluviihtyvyyttä. Koulusosionomi olisi oppilaille helposti lähestyttävä, näkyvä, oppilaiden parissa toimiva ja turvallinen aikuinen, sekä matalan kynnyksen palvelu ja linkki kuraattoriin, psykologiin ja muihin oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän jäseniin. Työnkuvaan katsottiin kuuluvan heti alusta lähtien välituntipäivystys ja -toiminta, ryhmäyttyämiset ja jalkautuminen oppitunneille sovitusti, osallistuminen oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien tapaamisiin, mahdolliset ryhmät tarpeen vaatiessa, sekä harraste- ja hyvinvointitapahtuman järjestäminen, jonka toteutin jo kerran kuluneena keväänä. Muut työtehtävät tarkentuisivat syksyn aikana koulussa tehtyjen havaintojen pohjalta.

Palaverissa tunnistimme yhdessä myös työn haasteet, joista ensisijainen oli ammatin uutuus. Kulosaaren yhteiskoulussa ei ennen tätä opinnäytetyötä ollut toiminut kou-

lusosionomia, minkä vuoksi sidosryhmät eli huoltajat, henkilöstö ja oppilaat ja opiskelijat eivät mitä luultavimminkaan tietäisi, mihin kohtaan koulujärjestelmää koulusosionomi sijoittuisi: missä tilanteessa koulusosionomin kanssa kuuluu olla tekemisissä tai milloin hänen puoleen voi kääntyä. Koulusosionomin työnkuva on myös vakiintumaton ja lähdekirjallisuus on niukkaa, jolloin työn teoreettisen pohjan rakentaminen vaatisi ylimääräisiä ponnistuksia.

Haasteeksi tunnistettiin myös uuden oppilas- ja opiskelijahuoltolain moniulotteisuus ja sen tulkitsemisen vaikeus. Lisäksi pohdittiin miten toimia, jos oppilas kertoo arkaluontoisia tietoja, mutta pyytää ettei niitä kerrota eteenpäin, tai vastaavasti jos oppilaat ja henkilöstö eivät ota koulusosionomia ”omakseen”, eikä työnmuodolle anneta mahdollisuutta (esimerkiksi opettajat kokevat koulusosionomin astuvan heidän reviirilleen tai pelkäävät kääntymisen koulusosionomin puoleen osoittavan osaamattomuutta). Kokeilun lyhytkestoisuuden vuoksi tunnistimme mahdolliseksi haasteeksi myös sidosryhmien suhtautumisen koulusosionomiin välinpitämättömästi, sillä työnkuvaan ei välttämättä jaksettaisi paneutua.

Haasteiden haltuun ottamista varten sovimme osittain toimenpiteistä, joiden avulla pyrkisimme ennaltaehkäisemään niiden syntyä. Ensisijaista olisi aktiivinen työn markkinointi ja koulusosionomin tunnetuksi tekeminen. Arjen työn rakentamista varten hyödyntäisimme koulusosionomin työstä tehtyjen tutkimusten lisäksi kirjallisuutta nuorisotyöstä ja sen muodoista koulussa. Lisäksi sovimme aktiivisesta reflektoinnista apulaisrehtorien kanssa, ja tiivistä yhteistyöstä koulun kuraattorin kanssa. Työn onnistunut toteutus vaatisi ensisijaisesti keskeneräisyyden ja epävarmuuden sietämistä, sekä erittäin aktiivista oma-aloitteisuutta. Lopuksi pohdimme myös, mitä lisäarvoa koulusosionomi voi tuoda oppimiselle ja miten perustella tarve Kulosaaren yhteiskoulussa, missä oppilaiden ja opiskelijoiden asiat ovat valtaosin hyvin.

5.2.2 Jalkautuminen kouluun: koulusosionomikokeilun aloitus ja markkinointi

Koulusosionomikokeilu alkoi elokuussa 2015 koulun aloituksen yhteydessä. Opettajien koulutuspäivässä esittelin itseni ja työnkuvani lyhyesti koko henkilöstölle, sekä yksityiskohtaisemmin erikseen oppilashuoltoryhmälle. Elokuu ja syyskuu olivat niin sanot-

tua markkinointiaikaa, jolloin kävin esittäytymässä luokissa sekä itsenäisesti että oppilashuoltoryhmän kanssa ja kertomassa toimenkuvastani. Lisäksi osallistuin uusien 7-luokkalaisten ryhmäyttämispäiviin, sekä pidin yläkoululle aamunavauksen jalkautuvasta sosiaaliohjauksesta. Lähetin opettajille ja muulle henkilöstölle Wilma-viestin itsestäni ja ripustin opettajahuoneen ilmoitustaululle julisteen, missä kerroin tilanteista, missä minua on mahdollista hyödyntää. Kävin myös erillisiä keskusteluja luokanvalvojien kanssa heidän luokkien tilasta ja pohdimme yhdessä, miten minua voitaisiin hyödyntää tiiviimmän ryhmähengen saavuttamiseksi. Informoin myös vanhempia työstä ja toimenkuvastani Wilman kautta. Työn painopiste oli alusta lähtien yläkoulussa.

Kokeilun alkuvaiheessa syyskuun aikana kävin haastattelemassa kahta kasvatusohjaajanimikkeellä toimivaa tai toiminutta sosionomia. Haastattelujen avulla halusin selvittää, minkälainen perustehtävä, ja tarkempi työnkuva kuraattorin rinnalla toimivilla sosionomeilla oli vastaavissa yksityisissä, helsinkiläisissä yhteiskouluissa. Haastatteluista sain vahvistusta jo selvittämäni koulusosionomin perustehtävään, sekä yksilöllisiä ideoita tarkemman työnkuvan ja siihen liittyvien työtehtävien rakentamista varten.

5.2.3 Yhteisöllinen työ koulusosionomikokeilussa

Kuraattorin työ painottuu pääsääntöisesti yksilökohtaiseen työhön, minkä lisäksi osa työtä on yhteisölliseen opiskeluhooltoon osallistuminen ja oman työn kehittäminen (Miettinen 2015.) Koulusosionomin työtä rakentaessa lähtökohta oli toimia koulun toisena sosiaalialan ammattilaisena, työn painopiste ollessa enemmän yhteisöllisessä ja ennaltaehkäisevässä työssä, sekä tarpeen vaatiessa yksilökohtaisessa oppilashuollossa.

Arjen tasolla toimintaani kuuluivat päivittäin sähköpostin ja Wilman-viestien lukeminen ja viesteihin vastaaminen, opettajien konsultointi, välituntipäivystys ja välituntitoiminnan järjestäminen, sekä yksittäiset kohtaamiset ja keskustelut oppilaiden kanssa. Viikoittaisella tasolla osallistuin oppilas- ja opiskeluhooltoryhmien työhön, järjestin luokille ryhmäytyksiä, vierailin oppitunneilla ja konsultoin muita oppilashuoltoryhmän jäseniä. Tämän lisäksi järjestin ja osallistuin myös moniin muihin toimintoihin koulussa. Muista oppilashuoltoryhmän edustajista poiketen minulla ei ollut omaa työhuonetta, vaan toimin joko opettajainhuoneessa tai oppilaiden parissa käytävillä.

Kulosaaren yhteiskoulussa oppitunnit kestävät 75 minuuttia ja ruuhkaisimmat välitunnit ovat klo 9.30–9.45, sekä porrastetun lounastauon aikaan klo 11.00–13.00. Välitunneilla oppilaat kerääntyvät koulun keskushalliin tai käytäville viettämään aikaa ystävien kanssa. Välituntien aikaan hakeuduin oppilaiden pariin heidän toimintaansa seuraamaan tai vapaa-aikaansa osallistumaan. Välitunteja valvoo aina muutama opettaja koulun eri tiloissa, mutta valvonta painottuu järjestyssääntöjen noudattamisesta huolehtimiseen ja toteutuu usein fyysisesti etäällä oppilaista. Päivystäessäni itse välitunneilla istuin usein oppilaiden joukossa keskushallin penkeillä joko heitä seuraten tai heidän kanssaan keskustellen. Osa oppilaista otti aktiivisesti kontaktia minuun ja osaan otin itse kontaktia. Valtaosa oppilaista huomioi läsnäoloni, mutta ei varsinaisesti hakeutunut luokseni ilman syytä. Vasta lukuvuoden loppuvaiheessa oppilaat uskaltautuivat hakeutua seuraani aktiivisemmin, kun olin heille jo tuttu.

Välituntitoiminnan järjestämisestä sovin yhdessä yläkoulun oppilaskunnan edustajiston kanssa. Edustajisto koostuu yläkoulun jokaisen luokan yhdestä oppilaasta, joka toimii luokkansa puhemiehenä. Oppilaskunnan edustajiston ensimmäisessä kokouksessa esitin ajatuksen välituntitoiminnasta, jota halusin järjestää oppilaiden toiveista lähtien. Pyysin oppilaita keräämään luokkien omilla luokanvalvojan tunneilla muilta oppilailta ideoita ja ehdotuksia siitä, mitä erilaista toimintaa he toivoivat välitunneilla järjestettävän. Ehdotuksista tehtiin seuraavassa kokouksessa kooste, jonka pohjalta sovin apulaisrehtorien kanssa järjestettävistä aktiviteeteista, sekä niihin tarvittavista tiloista ja aikataulusta.

Yläkoululaisten välituntitoiminta toteutui lopulta lokakuusta joulukuuhun kolmena päivänä viikossa ruokatunnin aikaan. Aikataulujen ja vapaiden tilojen yhteensovittaminen oli haaste, minkä vuoksi vain 7- ja 8-luokkalaiset pääsivät lopulta osallistumaan toimintaan. Järjestin toimintaa maanantaisin, torstaisin ja perjantaisin aina klo 11.00–11.30. Maanantaisin oppilaat pääsivät käyttämään liikuntasalia, missä valtaosa oppilaista pelasi koripalloa ja olisi toivonut salin olevan käytettävissä useamminkin. Torstaisin oppilaille järjestettiin ”meditaatiotuokio” eli mahdollisuus rauhoittua ja levätä hämärässä luokahuoneessa, joka oli sisustettu pehmeillä tuoleilla. Perjantaisin oppilaat saivat soittaa toivelistalle merkittyjä kappaleita keskushallin kaiuttimista. Yläkoululaisten välituntitoiminnan lisäksi järjestin lukiolaisille kerran viikossa ”mindfulness”-tuokioita. Oppilashuoltoryhmän kokouksessa keskustelimme myös ulkoliikunnan järjestämisestä välituntiaikaan, johon omat aikaresurssini eivät lopulta kuitenkaan riittäneet.

Välituntitoiminnan tavoitteena oli aktivoida oppilaita, sekä antaa heille virikkeitä myös muunlaiseen ajanviettoon, kun kännykän tai tabletin parissa istumiseen. Tavoitteena oli myös kehittää oppilaiden sosiaalisia taitoja antamalla mahdollisuus löytää uusia kaveriteita oman vuosiluokan ulkopuolelta, sekä parantaa yleisesi koulun ilmapiiriä ja yhteishenkeä välituntien aikaan. Lisäksi tavoitteena oli madaltaa oppilaiden kynnystä ottaa kontaktia minuun.

Oppitunneille hakeuduin sovitusti joko oppilaiden vuorovaikutusta ja toimintaa seuraamaan, työskentelyrauhaa ylläpitämään, tai itse ohjausta pitämään. Oppitunneilla saatoin havainnoida erityisesti sellaisia oppilaita, jotka jäivät järjestäen aina ryhmätöiden ulkopuolelle tai hakeutuivat erilleen muista. Näiden oppilaiden kohdalla kävin keskustelua sekä luokanvalvojan että aineenopettajan kanssa niistä toimenpiteistä, mitä tunnilla voitaisiin tehdä oppilaan eteen. Tarvittaessa oppilaan tilanteesta keskusteltiin oppilaan luvalla oppilashuoltoryhmässä. Työskentelyrauhan ylläpitäminen oli myös haaste osassa luokista. Näissä luokissa hakeuduin häiriköivien oppilaiden tai oppilasryhmien luo istumaan ja ohjasin heitä opintoihin keskittymisessä tai tehtävien tekemisessä.

Pidin luokille itse ohjausta ensisijaisesti teettämällä ryhmätystehtäviä. Ryhmätyksestä sovin erikseen luokanvalvojan tai aineenopettajan kanssa ja valtaosa ryhmätyksistä teetettiin keskiviikkoisin päivän viimeisellä periodilla eli luokanvalvojan tunnilla. Näillä kerroilla haaste oli ajankohdassa, sillä oppilaat olivat keskellä viikkoa väsyneitä eivätkä ymmärrettävästi jaksaneet keskittyä tehtävien tekemiseen. Osa ryhmätyksistä oli kuitenkin mahdollista järjestää oppituntien aikaan. Ryhmätyksissä teetin oppilaille useista eri lähteistä kerättyjä ryhmätehtäviä ja kilpailuja. Ryhmätysten tavoitteena oli lisätä ryhmähenkeä luokassa, sekä parantaa oppilaiden keskinäistä luottamusta, ryhmään kuulumisen tunnetta ja onnistumisten kokemuksia.

Yläkoulussa toimii tukioppilasryhmä, jolle järjestin myös muutaman kerran opetusta. Ensimmäisellä kerralla keskustelimme Learning Cafe -menetelmän avulla hiljaisesta kiusaamisesta ja ulossulkemisesta ja toisella kerralla kiusaamisesta sosiaalisessa mediassa. Molemmilla kerroilla pohdimme lopuksi niitä toimenpiteitä, mitä tukioppilaat voivat tehdä kiusaamisen estämiseksi tai kiusattujen tukemiseksi. Suunnittelin ja toteutin tuokiot hyödyntämällä eri lähteistä kerättyä materiaalia ja lopulliset tuokiosuunnitelmat toimitin tukioppilastoiminnasta vastaaville opettajille.

Osa luokissa tehtävää ohjaustyötä oli myös erityissopimuksella järjestetty, elämänhallintaan liittyvä lyhytkurssi koulun erityisluokalle. Elämänhallintakurssiksi nimetyn kokonaisuuden suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynsin useita eri lähteitä, kuten Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja lastensuojelujärjestö Pesäpuun Internet-sivuja, sekä opiskelijoiden tukisivusto Nyyti ry:n Elämäntaitokurssin materiaalia. Kokonaisuus rakentui siten useiden eri aineistojen, sekä itse hyödylliseksi kokemieni harjoitusten ja tehtävien pohjalta. Oppitunnit toteutettiin kerran viikossa niin, että mukana olivat lisäksi luokan oppilaat, erityisluokanopettaja ja luokanavustaja. Oppitunteja oli yhteensä yhdeksän loka- joulukuun aikana. Oppitunneista laaditut tuokiosuunnitelmat ja kokonaisuuden arviointi toimitettiin koululle myöhempää käyttöä varten.

Oppitunneilla tehtävän ohjaustyön lisäksi yhteistyö opettajien kanssa toteutui usein opettajainhuoneessa erilaisina keskusteluina tai konsultaatioina. Osa opettajista lähestyi minua kysyäkseen neuvoa tai vaihtaakseen ajatuksia nimettömästi yksittäisestä oppilaasta, toiset taas keskustellakseen koko luokasta ja niistä toimenpiteistä, mitä luokan kanssa voisi tehdä. Keskustelin opettajien kanssa myös koko koulua koskevista seikoista ja niistä toimenpiteistä, joilla oppilaiden hyvinvointia voitaisiin parantaa.

Lokakuun alussa järjestin oppilaille harraste- ja hyvinvointimessut, missä erilaisia toimintoja tarjoavat tahot pääsivät esittelemään oppilaille vaihtelevia mahdollisuuksia vapaa-ajan vietolle. Paikalla olivat edustajia Tyttöjen talolta, Poikien talolta, Nuorten toimintakeskus Hapesta, FunActionilta ja alueen nuorisotaloilta. Messuilla oppilaat kiertelivät vierailijoiden pöytiä ja keräsivät leimoja messupasseihinsa, joista täyteen kerätyt koottiin yhteen ja joista arvottiin lopulta leffaliput neljälle nuorelle. Oppilailta saadun palautteen mukaan messut olivat menestys ja vierailijat antoivat päivästä paljon positiivista palautetta. Tulevaisuudessa messukonseptille nähtiin olevan tarvetta.

5.2.4 Yksilöllinen työ koulusosionomikokeilussa

Välitunneilla keskustelin oppilaiden kanssa pääsääntöisesti koulusta, kavereista ja perheestä, vapaa-ajasta, mielenkiinnon kohteista, sekä tulevaisuuden haaveista. Tärkeintä oppilaille tuntui olevan se, että aikuinen on kiinnostunut heistä ja välittää siitä, mitä

heille kuuluu ja miten he jaksavat. Muutamat oppilaat hakeutuivat luokseni myös sanon suoraan, että tarvitsevat apua.

Muutamien oppilaiden kanssa muodostui erityisen tiivis suhde ja heille toimin arjen tukihenkilönä tai linkkinä muihin oppilashuoltoryhmän jäseniin koulun ulkopuolisen avun saamiseksi. Osalle oppilaista pystyin antamaan akuuttia tukea tilanteissa, missä muilla aikuisilla ei ollut aikaa tai mahdollisuuksia reagoida tilanteeseen sen vaatimalla tavalla. Akuutin tuen antaminen saattoi olla itkuisen oppilaan saattaminen rauhalliseen tilaan ja keskustelu hänen kanssaan, tai ahdistuneen oppilaan kanssa istuskelu hiljaa ennen saattamista takaisin luokkaan. Joidenkin oppilaiden kanssa työskentely oli pitkäkestoista ja toteutui esimerkiksi erikseen yhdessä sovittuina tapaamisina läksyjen äärellä tai kohtaamisina välitunneilla, jos oppilas koki toistuvasti jäävänsä yksin tai pelkäävänsä hakeutumista muiden pariin. Näissä tilanteissa pyrin tukemaan ja kannustamaan oppilasta, sekä avaamaan keskustelua siitä, mistä sosiaalisten tilanteiden pelko johtui.

Valtaosan niistä oppilaita, joiden kanssa tein yksilökohtaista työtä, ohjasin lopulta joko kuraattorin, psykologin tai terveydenhoitajan luo. Kerroin oppilaille aina olevani koulussa vain syyslukukauden ajan ja katsovani, että on tärkeää, että koulussa on myös muita aikuisia, joiden puoleen oppilaan on helppo ja luonteva kääntyä vielä lähdettyäni. Oppilaat olivat asiasta kanssani pitkälti samaa mieltä. Yksilökohtainen oppilashuoltotyö oli kokeilun aikana vähäisempää kuin yhteisöllinen työ, mutta niille oppilaille, joiden kanssa olin tekemisissä, tuntui työllä olevan suuri merkitys. Oppilaat myös antoivat suullista palautetta siitä, että työstä oli ollut heille hyötyä ja apua.

5.2.5 Koulusosionomikokeilun arviointi ja palautteen keruu työstä

Koulusosionomikokeilussa työskentelyn prosessi eteni toimintatutkimuksen perusteiden mukaisesti spiraalimaisesti, ja sen vaiheet koostuivat suunnittelusta, toiminnan toteutuksesta, arvioinnista, uudelleen suunnittelusta, ja taas toiminnasta (Kemmis & Wilkinson 2002, 21; Kuula 2001, 218). Toimintaa toteuttaessani lähtökohtana oli usein eri lähteistä kartutettu tieto, jonka pohjalta sovelsin sitä Kulosaaren yhteiskoulun tarpeita vastaavaksi. Toiminnan toteutuksen jälkeen pohdin sen onnistumista ja saatoin joko pitää toteu-

tustavasta kiinni tai muokata sitä seuraavaa kertaa varten tarkoituksenmukaisemmaksi. Keskeistä oli oman toiminnan ja valintojen kriittinen ja analyttinen tarkastelu.

Arvioin toimintaani sekä itsenäisesti että reflektioivissa keskusteluissa koulun toisen apulaisrehtorin kanssa muutaman viikon välein. Lopullisen arvioinnin kokeilusta pidimme joulukuussa, jolloin keskustelimme niistä toimenpiteistä, mitä syksyn aikana oli tehty ja mitä olisi vielä voitu tehdä. Puhuimme myös siitä, missä olimme onnistuneet ja mitä olisi voinut tehdä toisin. Arviointia työstä tein myös aktiivisesti koulun oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän jäsenten, sekä opettajien ja oppilaiden kanssa.

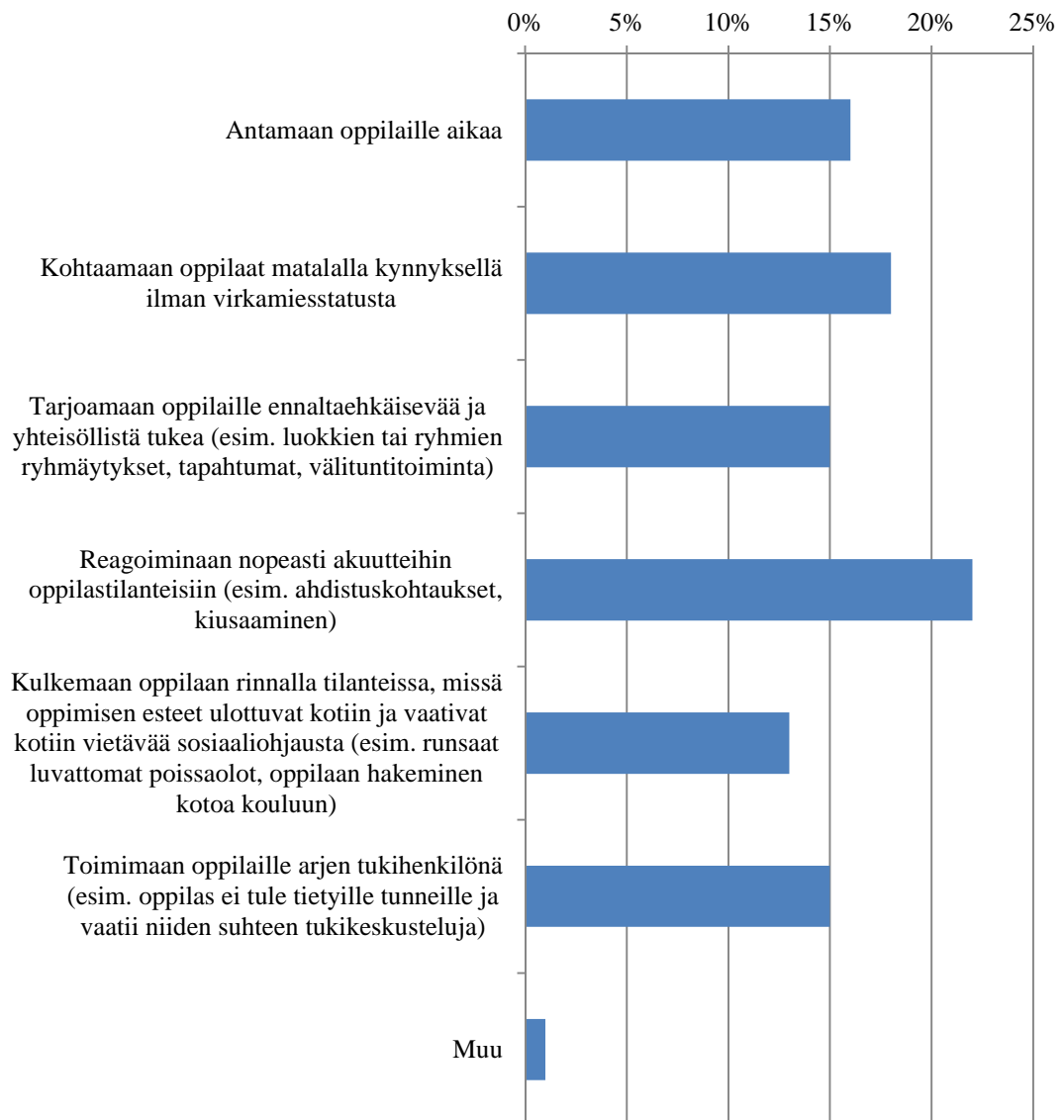
Kokeilun lopuksi lähetin joulukuussa 2015 koulun henkilöstölle, oppilaille ja opiskelijoille sekä heidän huoltajilleen sähköisen palautekyselyn, missä selvitin edellä mainittujen kohderyhmien näkemyksiä koulun mahdollisuuksista vastata oppilaiden ja opiskelijoiden sosiaalisiin haasteisiin, sekä heidän kokemuksiin koulusosionomin työstä. Kyselyt laadittiin sekä koulusosionomin työhön liittyvän teoreettisen viitekehyksen että syyslukukauden aikana tehtyjen havaintojen perusteella.

Kyselyjen saatekirjeet ja sisällöt suunnittelin teemoiltaan yhtenäiseksi, mutta varsinaiset kysymykset laadin vastaamaan kutakin kohderyhmää. Luokittelin kysymykset kolmeen eri teemaan, joiden avulla halusin selvittää vastaajien kokemuksia koulusosionomin työstä, näkemyksiä koulun resursseista vastata oppilaiden psykososiaalisiin haasteisiin, sekä selvittää minkälaista lisätukea kouluun kaivataan. Kaikissa kolmessa kyselyssä oli alkukartoitus, jonka jälkeen kysyin yhteistyöstä koulusosionomin kanssa kuluneen lukukauden aikana. Tämän jälkeen kysyin vastaajien näkemyksiä Kulosaaren yhteiskoulun resursseista vastata oppilaiden ja opiskelijoiden sosiaalisiin haasteisiin ja seuraavaksi pyysin nimeämään niitä tukimuotoja, joille koululla olisi ylimääräistä tarvetta. Viimeisessä osiossa pyysin vastaajia kertomaan heidän näkemyksistään siitä, mitä lisäarvoa koulusosionomi voi tuoda oppimiselle tai mitä vastaaja oli saanut tai olisi halunnut saada yhteistyötä koulusosionomin kanssa. Analysoin vastaukset Excel-ohjelman avulla, jonka jälkeen toimitin tuloksista perusteellisen raportin koulun omaan käyttöön. Edellä esittelen palautekyselyn tulosten pääkohdat ja tärkeimmät löydökset ja pohdin niitä suhteessa koulusosionomikokeilun aikana tekemiin havaintoihini sekä arviointikeskusteluihin koulun muiden toimijoiden kanssa.

5.3 Omat havainnot ja työstä saatu palaute: jalkautuvan sosiaalihojauksen tarve

Palautekyselyyn vastasi 98 oppilasta ja opiskelijaa, 20 henkilöstön edustajaa ja 20 huoltajaa. Palaute tuki systemaattisesti koulusosionomikokeilun aikana tekemiäni havaintoja, joiden mukaan kouluun tarvitaan matalan kynnyksen aikuinen, jolla on mahdollisuus kohdata oppilaat ja opiskelijat joustavasti ja joka pystyy tekemään sekä yksilöllistä että yhteisöllistä työtä. Taulukossa 1 esittelen koosteen kaikkien kyselyyn vastanneiden näkemyksistä siitä, minkälaista aikuisen antamaa lisätukea kouluun tarvitaan.

TAULUKKO 1. Koululla on tarvetta aikuiselle, joka pystyy

Palautekyselyssä keskimäärin eniten koettiin tarvetta aikuiselle, joka pystyy reagoimaan nopeasti akuutteihin oppilastilanteisiin, kuten oppilaiden ahdistuskohtauksiin tai kiusaamiseen. Koulusosionomikokeilun aikana akuutteja tilanteita tuli vastaan lähes päivittäin, kun oppilas tai opiskelija sanoitti kaipaavansa apua tai tukea, tai kun kiinnitin itse huomioni kyseisenlaiseen tilanteeseen. Lähes kaikki koulun aikuiset ovat koulupäivän aikana sidottuja tiettyyn aikatauluun tai vastuuseen tietystä tilasta tai ryhmästä. Tällöin esimerkiksi jo puolen tunnin mittainen akuutin tilanteen selvittäminen voi pahimmillaan johtaa siihen, että joukko muita oppilaita jää ilman opetusta. Työntekijä, jolla on mahdollisuus reagoida joustavasti näihin tilanteisiin, on näin ollen tarpeen. Nopea interventio tilanteeseen kertoo oppilaille, että jokaisesta koulun yksilöstä välitetään. Tuen antamatta jättäminen voi johtaa muun muassa oppilaan omaan välinpitämättömyyteen, joka taas vaikuttaa hyvinvointiin ja oppimistuloksiin heikentävästi:

Toivoisin kouluun aikuista, jota on helppo lähestyä esimerkiksi ahdistuskohtauksen yllättäessä koulupäivän aikana. Sellaista henkilöä, jonka läsnäolo koulussa saisi olon tuntumaan turvallisemmalta ja vähemmän pelottavalta. (Vastaaja Oppilas 25)

Palautekyselyssä keskimäärin toiseksi eniten koettiin tarvetta aikuiselle, joka pystyy kohtaamaan oppilaat matalalla kynnyksellä ilman virkamiesstatusta. Valtaosa koulun aikuisista on opettajia, joilla ovat aina auktoriteettiasema suhteessa oppilaaseen. Opettajan työhön katsotaan sisältyvän paljon vallankäyttöä, joka näyttäytyy erityisesti oppilaan arvioinnissa. Vaikka oppilaan ja opettajan suhde on aina erityislaatuinen, muuttuu opettajan merkitys oppilaan elämässä tämän siirtyessä yläkouluun, jolloin suhde opettajaan voi jäädä aikaisempaa etäisemmäksi aineopettajien opetuksen lisääntyessä. (Hakalehto-Wainio 2012, 111–114.) Opiskeluhoitoyhmiön näkökulmasta palautekyselystä nousi erikseen myös esiin, että koulun kuraattori- ja psykologipalvelut koetaan osittain pelottavina niiden byrokraattisuuden ja leimaavuuden vuoksi, mikä voidaan myös yhdistää virkamies-tematiikkaan. Nuorilla sosiaalityötä koskevat arkikäsitteet voivat muodostua kielteisistä mielikuvista esimerkiksi pakkohuostaanotosta, johon vaikuttavat media ja nuorten jakamat kauhutarinat (Kurki ym. 2006, 153).

Koulussa olisi hyvä olla aikuinen, jolle voi hakeutua puhumaan, jolla ei ole niin korkeaa kynnyksiä kuin psykologilla ja kuraattorilla - että heidän puheilleen pääsee, mutta että tällä aikuisella on kuitenkin vaihteluvallisuus (Vastaaja Oppilas 53).

Palautekyselyssä keskimäärin kolmanneksi eniten koulussa koettiin tarvetta aikuiselle, joka pystyisi antamaan oppilaille aikaa. Ajan antaminen on vilpitöntä ja kiireetöntä läsnäoloa oppilaan arjessa, tätä tukien ja kuunnellen. Palautekyselyssä nousi esiin opettajien oma kokemus aika- ja osaamisresurssien puutteesta ja valtaosa koki jollakin tasolla tarvitsevansa opetustyöhön tai oppilaiden kanssa tehtävään työhön tukea, kun on kyse oppilaiden sosiaalisten tai elämänhallinnallisten asioiden hoitamisesta tai työstämisestä:

Luokallani on ollut todella paljon haastavia oppilaita, joilla on ollut jos minkä näköisiä ongelmia. Tuntuu, että kun yksi saadaan tarkastetuksi tai sitä ainakin viedään eteenpäin, kulman takana odottaa jo toinen tapaus. Minulla ei ole aikaa eikä kompetenssia ratkoa oppilaiden henkilökohtaiseen elämään liittyviä suruja ja ahdistuksia. (Vastaaja Opettaja 10.)

Osaamiskompetenssien koettu vähäisyys on ymmärrettävää. Yläkoulussa ja lukiossa toimivat aineenopettajat ovat oman opetusaineensa (esimerkiksi matemaattisten aineiden, kielten tai reaaliaineiden) erityisasiantuntijoita, jolloin oppilaan kokonaisvaltainen kasvatustyö jää vähäiselle. Vastaajat kertoivat koulusosionomin voivan auttaa muun muassa luokkien tai ryhmien ryhmäytymisessä, oppilaiden ja opiskelijoiden akuuttien hätätilanteiden hoitamisessa, sekä olemalla läsnä oppilaiden ja opiskelijoiden arjessa heitä matalalla kynnyksellä kuunnellen ja tukien. Tätä kaikkea koulusosionomikokeilussa toteutettiin ja tarvetta sen jatkumolle on kollektiivisen arvioinnin mukaan edelleen.

Neljänneksi koettiin keskimäärin saman verran tarvetta sekä ennaltaehkäisevää ja yhteisöllistä tukea antavalle aikuiselle että arjen tukihenkilönä toimivalle aikuiselle. Yhteisöllisen ja ennaltaehkäisevän toiminnan päälinjoista kerrotaan sekä koulun opetussuunnitelman oppilashuolto-osiossa että koulun erillisessä oppilashuoltosuunnitelmassa. Oppilashuoltosuunnitelman mukaan yhteisöllinen oppilashuoltotoiminta toteutuu arjessa osallisuuden tukemisena (muun muassa oppilaskuntatoimintana, jonka hallituksessa on kuitenkin vain yksi edustaja joka luokalta), tavoitteellisina ryhmäytyksinä, oppilaanohjauksena, sekä kouluterveyskyselyinä ja muina hyvinvoinnin arvioinneina. Osa yhteisöllistä ja ennaltaehkäisevää oppilashuolto-osuutta on turvallisen opiskeluympäristön luominen, jonka edistämisen toimenpiteet kuvataan oppilaitoksen pelastus- ja kriisivalmiussuunnitelmassa, järjestyssäännöissä, poissaolojen seurannassa, sekä suunnitelmassa oppilaiden ja opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä.

Konkreettisella tasolla yhteisöllinen opiskeluhoito toteutuu viikoittain pidettävissä oppilas- ja opiskelijahuoltotapaamisissa, missä keskustellaan luokkien ja kouluyhteisön hyvinvoinnista. Oppilaille ja opiskelijoille tämä kaikki saattaa olla kuitenkin hyvin näkymätöntä ja abstraktia eikä koulussa toimi työntekijää, jolla olisi systemaattisesti mahdollisuus toteuttaa arjessa erinäisiä yhteisöllisen ja ennaltaehkäisevän toiminnan muotoja, kuten välituntitoimintaa, jonka avulla voidaan puuttua esimerkiksi syrjäytymiseen.

Koulussa ei ole myöskään työntekijää, jolla olisi mahdollisuus toimia oppilaalle arjen tukihenkilönä. Sosiaalihuoltolaki korostaa, että erityistä tukea tarvitseva henkilö on ihminen, jolla on erityisiä haasteita hakea tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja. Vaikeuden taustalla voi olla kognitiivinen tai psyykinen vamma tai sairaus, päihteiden ongelmakäyttö, usea yhtäaikainen tuen tarve, tai jokin toinen syy, jonka vuoksi henkilön kyky toimia vaikeutuu. Lapsilla ja nuorilla erityisen tuen tarve voi johtua edellä mainittujen syiden lisäksi siitä, että hänen kasvuolosuhteet vaarantuvat tai muuttuvat lapsen terveyden ja kehityksen vastaisiksi. (Sosiaalihuoltolaki 2014.) Näin ollen oppilas, joka nuoruuden ja murrosiän tuomien vaikeuksien lisäksi painii esimerkiksi omaan identiteettiin liittyvien haasteiden kanssa, tarvitsee tukea, jotta suoriutuminen opinnoista ja elämästä onnistuu. Vaikka nuori olisikin jo avun piirissä ja kävisi säännöllisesti keskustelemassa tilanteestaan esimerkiksi kuraattorin kanssa, saattaa hän lisäksi tarvita tukea arjen toiminnoissa ja selviytymisessä jokapäiväisestä elämästä. Koulusosionomikokeilussa saatoin tiettyjen oppilaiden kanssa tavata lyhyesti muutaman kerran päivässä ja tarkistaa, miten oppilas jakselee ja miten tällä on mennyt. Oppilailta itseltään tuli sanallista palautetta siitä, että huojennusta omaan oloon toi jo pelkkä tietoisuus siitä, että on olemassa joku, joka aidosti huolehtii ja välittää hänen asioistaan – ja osoittaa sen.

Kyselyssä koettiin myös tarvetta aikuiselle, joka pystyy kulkemaan oppilaan rinnalla tilanteessa, joka vaatii kotiin vietävää sosiaaliohjausta. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä, jotta suoriutuminen jokapäiväisestä elämästä mahdollistuu. Lain tavoitteena on mahdollistaa tuki myös niille, joille palveluiden hakeminen ja saaminen on erityisen haasteellista. Koulusosionomi mahdollistaa kotiin vietävän sosiaaliohjauksen, joka voi toteutua esimerkiksi tarvittaessa oppilaan hakemisena kotoa kouluun. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, 32.) Koulun sosiaaliohjaajan kotiin vietävää sosiaaliohjausta on tarkasteltu muun muassa Helsingin OTE-opetus-projektissa, joka pyrki ennaltaehkäisemään koulupudokkuutta.

6 KOULUSOSIONOMI KULOSAAREN YHTEISKOULUSSA

6.1 Koulusosionomin perustehtävä ja työnkuva

Työn selkeä rajaus on tärkeää, sillä sen avulla uuden työnkuvan ja siihen liittyvien toimintatapojen levittäminen ja käyttöönotto helpottuu. Mallintamisen avulla voidaan perustella työnkuvan tarvetta, selittää ja kuvata syitä sen käyttöönotolle, sekä kertoa, miten toimintamallia tulisi käyttää. (Ammattipeda 2016.) Onnistunut työn konstruointi vaatii toisin sanoen sekä perustehtävän että työnkuvan ja siihen liittyvien tehtävien selkeän määrittelyn ja rajaamisen. Koulusosionomin työn mallintamisessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että työ rakentuu koulukohtaisten tarpeiden pohjalta (Saarinen 2015). Tämän vuoksi työn tarkka rajaaminen ei ole tarkoituksenmukaista, sillä siihen liittyvät tehtävät elävät koulun ja sen oppilaiden tarpeiden mukaan (Hiltunen 2015).

Työn mallinnuksessa oli lähtökohtanani ajatus, että työlle täytyy määrittää *tavoitteet*, jotta sen tarvetta voidaan perustella. Työn tavoitteen avulla pyrin määrittämään, mitä työllä halutaan saada aikaan ja mitä hyötyä siitä on. Työn tavoite ohjaa perustehtävän määrittämistä. Työn *tarkoituksen* avulla sen sijaan määrittelen ne konkreettiset toimenpiteet, joiden avulla tavoite saavutetaan. Tarkoitus ohjaa työnkuvan ja siihen liittyvien työtehtävien määrittämistä. Koulusosionomin työn mallintamisessa pystyn siis lähtökohtaisesti määrittelemään työn tavoitteet ja niihin nivoutuvan pysyvän perustehtävän sekä perustehtävää konkreettisesti ilmentävän, jokseenkin pysyvän työnkuvan. Työtehtävät kuitenkin joustavat ajan, paikan ja oppilaiden tarpeiden mukaan.

Kulosaaren yhteiskoulun koulusosionomin perustehtävä perustuu lainsäädäntöön sekä aikaisempaan tutkimukseen koulusosionomin työstä, mutta tarkennettu työnkuva ja siihen liittyvät työtehtävät rakentuvat näiden lisäksi koulusosionomikokeilun havainnoista. Perustehtävää ja työnkuvaa sekä niiden tarvetta koulussa perustelee ja ohjaavat aiheeseen liittyvän tutkimuksen lisäksi palautekyselyistä saadut tulokset. Jotta koulusosionomin työtä pystyttäisiin tulevaisuudessa tarkastelemaan ja kehittämään maanlaajuisesti mahdollisimman johdonmukaisesti, olen hyödyntänyt perustehtävän ja työnkuvan määrittämisessä Niemisen ja Turusen (2015) tekemää selvitystyötä. Työn yhtenevä konstruointi on tärkeää, jotta sen merkitys tulisi tunnetuksi laajemmin.

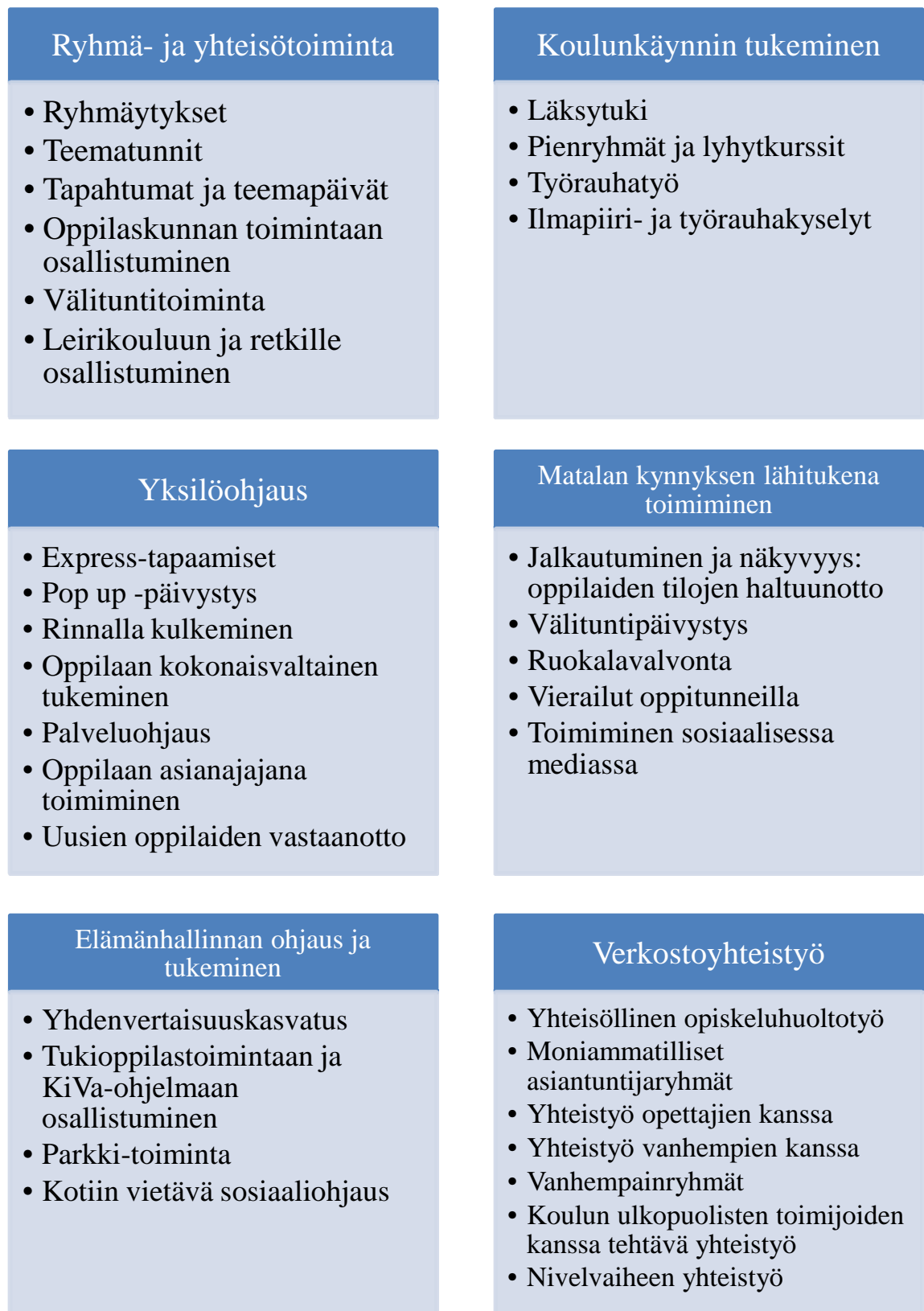
Kulosaaren yhteiskoulun koulusosionomin työn *tavoitteena* on oppilas- ja opiskelija-huoltolain sekä koulun opetussuunnitelman mukaisesti oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnista huolehtiminen osana koulun opiskeluhoitoryhmiä. Koulusosionomin **perustehtävä** on puuttua oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin haasteisiin ennaltaehkäisevästi sekä järjestää niitä toimenpiteitä, joilla oppimisen esteet saadaan raivattua pois ja joiden avulla kouluviihtyvyys lisääntyy. Perustehtävään kuuluu Niemisen ja Turusen selvityksen mukaisesti *varhainen puuttuminen, oppilaan kokonaisvaltainen ohjaaminen, kasvatuskumppanuus, yhteisöllinen työ ja verkostoyhteistyö*, joista olen kertonut tarkemmin kohdassa 4.2 (Nieminen & Turunen 2015, 39).

Työn *tarkoitus* on sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti puuttua ennaltaehkäisevästi niihin sosiaalsiin haasteisiin, jotka rajoittavat yksittäisen oppilaan tai opiskelijan, ryhmän tai yhteisön oppimista. Kulosaaren yhteiskoulun koulusosionomin tarkempi **työnkuva** noudattaa myös Niemisen ja Turusen tutkimusta, jonka koonnin mukaan koulusosionomin työnkuvaan kuuluu *ryhmätoiminta, koulunkäynnin tukeminen, yksilöohjaus, elämänhallinnan ohjaus ja tukeminen, vanhempainryhmät ja muu yhteistyö, sekä matalan kynnyksen lähitukena toimiminen*.

Työn tavoitteen ja tarkoituksen, sekä työhön liittyvän lainsäädännön pohjalta Kulosaaren yhteiskoulun koulusosionomin työ rakentuu kuraattorin työn lailla kolmesta eri ulottuvuudesta, joita ovat yhteisöllinen työ, yksilöllinen työ, ja oman työn kehittäminen. Kulosaaren yhteiskoulussa kuraattorin työstä 60–70 % painottuu yksilölliseen työhön, 20–30 % painottuu yhteisölliseen työhön, ja 10 % painottuu oman työn kehittämisen (Miettinen 2015). Koulusosionomin työnkuvasta sen sijaan päinvastaisesti työstä 60–70 % painottuu yhteisölliseen työhön ja 20–30 % yksilölliseen työhön. Oman työn kehittämisen painopiste on kuraattorin työn kanssa yhtenevä. Oman työn kehittäminen tarkoittaa oman ammatillisuuden eteenpäin viemistä muun muassa koulutusten, kehityskeskustelujen ja työnohjauksen avulla.

Työnkuvaan liittyvät työtehtävät jakautuvat joko yhteisöllisen tai yksilöllisen työn alaisuuteen. On silti huomionarvoista, että osa työtehtävistä kuuluu selkeästi joko osaksi yhteisöllistä tai yksilöllistä työtä, osassa raja yhteisöllisen ja yksilöllisen työn välillä on häilyvä. Työnkuvaan sidotut tarkemmat työtehtävät esittelen kuviossa 3. Yksityiskoh-
taisemman selonteon työtehtävistä teen edellä.

6.2 Tarkemmat työtehtävät

KUVIO 3. Koulusosionomin työnkuva ja työtehtävät Kulosaaren yhteiskoulussa

Ryhmä- ja yhteisötoiminta

Ryhmäytykset ovat oleellinen osa oppilaiden ryhmäjäsennyden tukemista. Niiden avulla luokan yhteishenkeä ja keskinäistä luottamusta voidaan parantaa ja yksittäisten oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunnetta ryhmässä edistää. Sosiaalipedagogisia ryhmäytyksiä tulisi toteuttaa systemaattisesti koko lukuvuoden ajan.

Teematunnit ovat tarpeen vaatiessa, tietyille lukioryhmälle tai luokalle järjestettäviä kertaluontoisia ohjaustunteja, joissa käsitellään sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyviä aiheita. Tunneilla voidaan tarkastella esimerkiksi asianmukaista käyttäytymistä sosiaalisessa mediassa. Teematunnit räätälöidään luokan tai ryhmän tarpeiden mukaiseksi.

Tapahtumat ja teemapäivät ovat koko kouluyhteisölle suunnattuja tilaisuuksia, jotka koulusosionomi järjestää joko itsenäisesti tai yhteistyössä oppilas- tai opiskelijahuolto-ryhmän tai oppilaskunnan jäsenten kanssa. Tapahtumia voivat olla esimerkiksi erilaiset messut tai hyvinvointitempaukset. Teemapäivät voivat olla esimerkiksi oppilaskunnan jäsenten kanssa toteutettavia erityispäiviä, jotka nivoutuvat vuosikalenterin juhlapäiviin.

Oppilaskunnan toimintaan osallistuminen on oleellinen osa koulusosionomin työtä. Yhteistyössä oppilaskunnan kanssa koulusosionomi pystyy mahdollistamaan kouluun sellaisia toimia, joiden lähtökohdat ovat oppilaiden toiveissa, mutta joita varten tarvitaan aikuisen valvontaa ja läsnäoloa. Yksi koulun oppilaskunnan kanssa yhteistyössä toteutetuista toimista koulussa on välituntitoiminta.

Välituntitoiminta on monipuolista yhteistä tekemistä, jonka tavoitteena on aktivoita ja virkistää oppilaita, sekä lisätä kouluviihtyvyyttä ja jaksamista. Toimintaan voi kuulua esimerkiksi ulko- ja sisäliikuntaa, pelailua, visailua tai musiikin kuuntelua.

Leirikouluun ja retkille koulusosionomi voi osallistua tutustuakseen oppilaisiin ja jalkautuakseen lähemmäs heitä. Retket ja leirikoulu ovat hyviä mahdollisuuksia päästä havainnoimaan oppilaiden välistä sosiaalista vuorovaikutusta ja siten tarvittaessa puuttua siihen. Koulusosionomi voi myös järjestää leirikouluun vapaa-ajan toimintaa.

Koulunkäynnin tukeminen

Läksytuen antaminen on oppituntien päätteeksi järjestettävää ryhmä- tai yksilötason opiskeluapua, missä oppilaat saavat joko oma-aloitteisesti tai opettajan tai huoltajan kehotuksesta tehdä kotitehtäviä läsnä olevan aikuisen valvonnassa.

Pienryhmät ja lyhytkurssit ovat tarpeen vaatiessa joustavasti järjestettäviä, lyhytkestoisia ja tavoitteellisia, joko suljettuja tai avoimia tapaamisia, missä tietty oppilasryhmä voi luotettavan ja turvallisen aikuisen ohjaamana käsitellä esimerkiksi mahdollisesti koettua konfliktitilannetta, oppimisvaikeuksia tai sosiaalisten taitojen kehittämisen tarvetta. Ryhmien järjestämisestä sovitaan yhdessä opettajien kanssa oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmissä ja ne toteutetaan suunnitelmallisesti yksin tai moniammatillisesti.

Työrauhatyö on tarvittaessa luokkiin vietävää yhteisöllistä tukea. Opettaja voi pyytää koulusosionomin avuksi luokkaan, jonka työrauha kärsii esimerkiksi useamman oppilaan levottomuuden vuoksi. Työrauhatyön tavoitteena on antaa kaikille oppilaille mahdollisuus oppia eikä kyse tarvitse olla luokassa vallitsevasta aktiivisesta ja äänekkästä häirinnästä. Työrauhaa voi myös häiritä hiljainen, mutta aktiivinen jakautuminen ”kuppikuntiin”, jolloin osa oppilaista joutuu esimerkiksi ryhmätöissä syrjäytetyksi. Näissä tilanteissa koulusosionomi voi tukea opettajaa luokassa ohjaamalla oppilaita ”kädestä pitäen” esimerkiksi ryhmätöissä ryhmiin jakautumisessa ja työn aloittamisessa. Luokkiin vietävä työrauhatyö ei ole systemaattisesti tietyn luokan kanssa tehtävää työtä, vaan tarvittaessa annettavaa akuuttia tukea joko kertaluonteisesti tai sovitun ajan interventiona. Koulusosionomi ei ole luokanavustaja eikä erityisopettaja, vaan työrauhaan liittyvä työ nivoutuu erityisesti oppilaiden välillä vallitsevaan sosiaaliseen problematiikkaan.

Ilmapiiri- ja työrauhakyselyt ovat oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien kanssa yhdessä tehtyjä kartoituksia, missä pyritään selvittämään oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin ulottuvuuksia luokassa ja koulu yhteisössä. Aikataulut kyselyjen toteuttamiselle on määriteltävä koulun oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien vuosikelloissa. Tarvittaessa koulusosionomi voi yksin tai yhteistyössä muiden opiskeluhoollon edustajien kanssa toteuttaa myös muita hyvinvointiin liittyviä kyselyjä oppilaille ja opiskelijoille.

Yksilöohjaus

Express tapaamiset ovat ajanvarauksella toteutettavia oppilastapaamisia tilanteissa, missä oppilas haluaa keskustella arjessaan kohtaamasta haasteesta, johon toivoo tutun aikuisen näkemystä matalalla kynnyksellä. Tapaamisissa voidaan keskustella esimerkiksi tilanteesta luokassa, minkä oppilas kokee kiusallisena, mutta ei osaa sanoa, onko kyse varsinaisesti kiusaamisesta. Koulusosionomi voi tarjoutua mukaan luokkaan seuraamaan tilannetta, jonka pohjalta pohditaan, tarvitseeko tilanne lisätoimenpiteitä.

Pop up -päivystys on päivittäin toteutuva tuokio välituntiaikaan, jolloin koulusosionomi on oppilaiden tavoitettavissa mahdollisia arjen ongelmatilanteita tai haasteita varten tietyssä, oppilaille tutussa paikassa.

Rinnalla kulkeminen on oppilaan kuuntelua ja kannattelua koulun arjessa tilanteessa, missä pelkkä kuraattorin tai psykologin antama tuki ei riitä. Rinnalla kulkeminen voi olla aktiivista ja systemaattista hakeutumista oppilaan pariin pitkin päivää, voinnin ja jaksamisen kyselyä oppituntien jälkeen, sekä tsempparikeskusteluja, joissa pyritään löytämään oppilaan voimavaroja, jotta itsenäinen selviytyminen arjessa helpottuisi.

Palveluohjaus on tarvittaessa oppilaan saattamista oikeiden tukitoimien äärelle, kuten kuraattorin tai psykologin vastaanotolle. Ohjaus on tarvittavaa esimerkiksi tilanteessa, missä oppilas ei tiedä, kenen puoleen asiansa kanssa kääntyä, tai tarvitsee kannustusta viedä asiaansa eteenpäin. Ohjaus voi suuntautua myös koulun ulkopuolisiin palveluihin.

Oppilaan asianajajana toimiminen toteutuu tilanteessa, missä oppilas kokee tarvitsevänsä koulun sisällä aikuista tukemaan häntä esimerkiksi konfliktitilanteessa opettajan kanssa. Koulusosionomi järjestää toimenpiteet, joiden avulla tilanne saadaan sovittua.

Uusien oppilaiden vastaanotto toteutuu kesken lukuvuotta aloittavien uusien oppilaiden vastaanottamisena kouluun ja auttamisena sopeutumaan koulun tavoille.

Oppilaan kokonaisvaltainen tukeminen on oppilaan kaikkien elämän osa-alueiden huomioimista. Haastavassa tilanteessa koulusosionomi järjestää toimenpiteet, joilla oppilaan asiat myös koulun ulkopuolella saadaan kuntoon.

Matalan kynnyksen lähitukena toimiminen

Jalkautuminen ja näkyvyys, sekä oppilaiden tilojen haltuunotto tarkoittaa helppoa lähestyttävyyttä olemalla nuorelle aikuinen, joka on tuttu ja luotettava näkyvyyden vuoksi. Toimimalla yhteisössä aktiivisesti lähellä oppilaita ja heidän keskuudessaan koulusosionomi mahdollistaa oppilaille tutuksi tulemisen.

Välituntipäivystys toteutuu välituntien aikaan. Päivystyksessä koulusosionomi jalkautuu oppilaiden pariin käytävälle ja keskushalliin, ja ottaa kontaktia oppilaisiin tervehtimällä ja kyselemällä kuulumisia. Välituntipäivystyksen aikana koulusosionomi pystyy havainnoimaan oppilaiden ryhmätason toimintoja ja olemaan oppilaille saatavilla.

Ruokalavalvonta toteutuu lounastauon aikaan koulun ruokalassa. Valvonta on jaettu päivystysvuoroihin, joista koulusosionomi huolehtii muutamia kertoja viikossa. Ruokalavalvonnassa huolehditaan järjestyssääntöjen noudattamisesta, mutta se on myös hyvä tilaisuus seurata ryhmien välistä toimintaa ja olla oppilaille näkyvissä.

Vierailut oppitunneilla toteutuvat sovitusti yhteistyössä opettajien kanssa. Vierailut voivat olla nopeita piipahduksia ja ”naaman näyttämistä” luokassa, tai ne voivat olla koko oppitunnin kestoisia havainnoiteja ja oman itsen näkyväksi tekemistä. Vierailujen aikana koulusosionomin on mahdollista kiinnittää huomiota sellaisiin oppilaiden keskuudessa tapahtuviin tilanteisiin, mitä opettaja ei itse välttämättä huomaa.

Toimiminen sosiaalisessa mediassa on yksi merkittävä työmuoto, jolla koulusosionomi pystyy seuraamaan oppilaiden toimintaa virtuaalisessa yhteisössä sekä puuttumaan kiusaamiseen. Merkittävä osa nuorten välisestä vuorovaikutuksesta toteutuu sosiaalisessa mediassa, ja tietotekniikasta yleensä on tullut huomionarvoinen osa nuorten elämää. Nuorten käyttämiä sosiaalisen median alustoja ovat tällä hetkellä muun muassa Instagram, SnapChat, Periscope, Ask.fm (ja Facebook). Toimiminen sosiaalisessa mediasa tarkoittaa kyseisten ohjelmien haltuunottoa ja rekisteröitymistä niiden käyttäjäksi, ja samalla oman ammattiroolin tekemistä näkyväksi myös oppilaille. Jalkautuminen sosiaaliseen mediaan on yksi tapa ottaa oppilaiden tiloja haltuun. (Kts. muun muassa Pulkkinen & Kanervio 2014, 120–126.)

Elämänhallinnan ohjaus ja tukeminen

Yhdenvertaisuuskasvatus toteutuu osana koulun oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien ennaltaehkäisevää työtä. Jokaisella koulussa on oikeus tulla kohdatuksi ja kohdelluksi samanarvoisesti eikä ketään saa syrjiä tai asettaa eriarvoiseen asemaan. Koulusosionomi osallistuu aktiivisesti tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseen muun muassa puuttamalla sukupuolittuneeseen tai rasistiseen kiusaamiseen, sekä järjestämällä tukitoimia, joilla yhdenvertaisuutta voidaan koulussa edistää.

Tukioppilastoiminta ja KiVa-ohjelmaan osallistuminen ovat oppilaskunnan hallituksen kanssa tehtävän yhteistyön ohella tärkeitä oppilaiden saavuttamisen systemaattisia työmuotoja, jotka tuovat koulusosionomin lähelle oppilaita ja mahdollistavat toiminnan oppilaiden lähtökohdista käsin. KiVa-ohjelma on kiusaamisen vastaiseen työhön orientoitunut toimenpideohjelma, jonka tavoitteena on sekä puuttua kiusaamiseen että luoda toimintamalleja kiusaamisen ennaltaehkäisylle. Osa koulusosionomin työtä on puuttua havaittuihin kiusaamistilanteisiin välittömästi sekä selvittää konfliktitilanteita yksilö- ja ryhmätasolla. Keskeistä on keskustelun avulla vastuuttaa oppilaita yhteisestä hyvinvoinnista. Tukioppilaiden tehtävä koulussa on toimia vertaistukena muille oppilaille, edistäen muun muassa hyvien ihmissuhteiden ja turvallisen ilmapiirin syntymistä.

Parkki-toiminta on koulusosionomin mahdollista järjestää tarvittaessa erityisellä sopimuksella. Parkin perustaminen vaatii tavoitteellista suunnitelmallisuutta ja sen järjestämisestä konkreettisella tasolla sovitaan opiskeluhoitoryhmien ja johdon kanssa. Parkki mahdollistaa luokassa oppimisrauhan ja opettajan työrauhan, kun häiritsevä oppilas voidaan lähettää keskustelemaan koulusosionomin kanssa. Toiminta sitoo koulusosionomin oppituntien ajaksi parkkiin, joten tilanteesta riippuen on pohdittava, onko parkin perustaminen tarkoituksenmukaista ja tarpeellista. Toiminta tukee oppilaan elämänhallintaa, koulunkäyntiä ja sosiaalista toimintakykyä.

Kotiin vietävä sosiaaliohjaus on yksilökohtaisesti tehtävää työtä, missä oppilaan tilanne esimerkiksi jatkuvien poissaolojen osalta on kärjistynyt niin, että hän ei itse pysty saapumaan opetuksen äärelle. Tarvittaessa koulusosionomi hakee oppilaan kotoa kouluun, jos tämä ei omin avuin ole kykenevä siihen.

Verkostoyhteistyö

Yhteisölliseen oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmän työhön koulusosionomi tuo kuraattorin rinnalla sosiaalialan asiantuntijuuttaan, sekä tietotaitoa ryhmien ja yhteisöjen hyvinvoinnin haltuunotosta. Koulusosionomin erityiskompetenssit yhteisöllisessä opiskelu- huollossa nivoutuvat työmuodon joustavuuteen, joka osaltaan mahdollistaa nopealla aikataululla järjestettävät yhteisölliset tukitoimenpiteet. Tarvittaessa koottavassa *monialaisessa asiantuntijaryhmässä* koulusosionomin erityisosaamista on arjessa oppilaiden ja opiskelijoiden parissa tehdyt havainnot ja niiden hyöty oppilaan tai opiskelijan asioiden edistämisessä, sekä mahdollisuus muun tuen ohella kulkea oppilaan rinnalla arjessa.

Yhteistyö opettajien kanssa toteutuu muun muassa keskusteluina ja konsultointeina. Koulusosionomi hakeutuu aktiivisesti erityisesti luokanvalvojien ja ryhmänohjaajien luo ja kyselee luokkien ja ryhmien kuulumisista, sekä mahdollisten yksittäisten oppilaiden tuen tarpeesta. Yhteistyö on merkityksellistä oppilaiden ja luokkien kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tukemiseksi.

Vanhempainryhmien järjestäminen toteutuu tarvittaessa ja tapauskohtaisesti, ja niistä sovitaan koulun opiskeluhoitoryhmien kanssa. Ryhmät toimivat foorumeina vanhemmille, jotka kokevat tarvitsevansa vertaistukea vanhemmuuteen. *Yhteistyö vanhempien kanssa* yksilötasolla on oppilaan tai opiskelijan asioiden äärellä tapahtuvaa sähköistä, puhelimitse, tai kasvokkain toteutuvaa viestintää ja ohjausta.

Koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa tehtävä yhteistyö toteutuu sekä yhteisö- että yksilötasolla. Yhteistyö voi olla vierailuja joko koulun ulkopuolelle organisaatioiden luo esimerkiksi ekskursiona tietyn luokan kanssa, tai yksittäisen oppilaan saattamista tämän tarvitsemien palvelujen äärelle. Yhteistyö voi myös toteutua organisaatioiden kutsumisena kouluun esimerkiksi tapahtumien ja teemapäivien yhteydessä.

Nivelvaiheen yhteistyö toteutuu yläkouluun hakevien oppilaiden alakoulujen kanssa. Koulusosionomi voi sovittaessa hakeutua alakoulujen luokille seuraamaan yläkouluun siirtyvien oppilaiden toimintaa ja kertomaan uusille oppilaille yläkoulusta ja sen käytännöistä. Tavoitteena on helpottaa oppilaiden siirtymistä kouluasteelta toiselle ja tutustuttaa oppilaat yhteen koulun oppilashuoltoryhmän edustajista ennen siirtymää.

7 POHDINTA

7.1 Työn eettisyys ja luotettavuus

Toimintatutkimukselle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää ja siinä käytettävät menetelmät vaihtelevat tarpeen ja tarkoituksen mukaan (Kuula 2001, 218). Tämän vuoksi toimintatutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden pohdinta ei ole yksiselitteistä. Lähtökohtaisesti voidaan kuitenkin tarkastella prosessin aikana tehtyjen toimenpiteiden vaikuttavuutta työn lopputulokseen. Työn pätevyyttä määrittelee työssä saavutetun tiedon totuus. Pragmaattisuusteorian mukaan se, mikä osoittautuu käytännössä toimivaksi, on totta. (Aaltola & Syrjälä 1999, 20; Heikkinen & Jyrkämä 1999, 49–50.)

Opinnäytetyöprosessin aikana kiinnitin huomiota luotettavuuteen ja eettisyyteen työn jokaisessa vaiheessa alkaen työn teoreettisten lähtökohtien tarkastelusta. Koulusosionomin työnimike on toistaiseksi vakiintumaton ja työstä ei ole olemassa painettua kirjallisuutta. Koulusosionomin työstä on kuitenkin saatavilla useita opinnäytetöitä ja hanke-
raportteja, jotka korvasivat tätä puutetta. Haastatteluista saamani tieto ja koulusosionomikokeilussa tekemäni havainnot tukivat lukemaani, joten katson teoreettisen viitekeh-
yksen luotettavuuden työssäni olevan vahva.

Toimintatutkimuksen luotettavuutta arvioidessa on merkittävintä huomioida, että sekä toimintatukija että tutkittavat ovat aktiivisia osallistujia tutkimuksen teossa (Kuula 2001, 218). Tutkija ei näin ollen pysty tutkimuksessaan saavuttamaan täysin objektiivista tietoa, sillä hän ei ole ulkopuolinen tai puolueeton tarkkailija (Heikkinen & Jyrkämä 1999, 46). Koulusosionomikokeilussa tiedostin omien kiinnostuksen kohteideni ja persoonallisten kompetenssieni vaikuttavuuden työn toteutumiselle. Esimerkiksi välitunti-toimintaa suunniteltaessa pohdin niitä toimia, joihin minun olisi itse helppo heittäytyä mukaan. Nuorten kanssa toimiessa kiinnitin huomiota siihen, kuinka esimerkiksi pukeutuminen, puhetyyli ja oma elekieli vaikuttavat lähestyttävyyteen. Samaistuttavuus ja kyky toimia nuoren tasolla vaikuttavat yllättävän paljon siihen intensiteettiin, jolla nuori haluaa olla aikuisen kanssa tekemisissä. Tämän vuoksi osana ammattivaatimusta yläkoulussa ja lukiossa toimivilla koulusosionomeilla voisivat olla mielestäni myös nuorisotyön tuottamat kompetenssit.

Toimintatutkimuksen tulosten ja tutkimusprosessin luotettavuuden arviointi on tutkimukseen osallistuneiden toimijoiden yhteisen kritiikin ja neuvottelun tulos (Kiviniemi 1999, 81). Osa prosessia olivat refleктоivat keskustelut erityisesti koulun apulaisrehtorien ja oppilashuoltoryhmän jäsenten sekä myös opettajien ja oppilaiden kanssa. Vaikka toimintatutkijana olenkin ollut oman tutkimukseni subjektiivinen toimija, on toimintatutkimusta ohjaava dialogi ollut vahvasti läsnä työssä. Lisäksi ennen julkistamista kirjallisen raportin on lukenut koulun yhteyshenkilö mahdollisten koulukohtaisten asiavirheiden eliminoimiseksi ja yhteistyössä sovitun lopputuloksen tarkistamiseksi.

Opinnäytetyö on tehty sosiaalialan näkökulmasta, jolloin koulussa toimivien muiden ammattikuntien edustajilla saattaa olla sen sisältöihin oma näkemyksensä. Osa toimintatutkimuksen toteutusta on ollut tiedostaa, että jokaisessa toimipaikassa on olemassa ryhmittymiä, joiden edut eivät välttämättä kohtaa tutkimuksen tavoitteiden kanssa. (Kuula 2001, 222). Tämä on saattanut myös vaikuttaa asennoitumiseen koulusosionomikokeilua kohtaan. Työn eettisyyteen on kuulunut ammatillinen ja hienovarainen keskustelu eri ammattikuntien vastuualueista ja osaamiskompetensseista tavoitteena nostaa esiin ne osa-alueet, joilla koulusosionomilla on tilaa toimia, kuitenkin astumatta kenenkään varpaille. Työyhteisössä toimiessaan tutkija joutuu myös väistämättä valitsemaan tietyn aseman ja rajaamaan toimintansa palvelemaan tiettyä ryhmää (Kuula 2001, 223). Osana toimintaani koulusosionomina oli ajoittain asettuminen oppilaan puolelle, jolloin koulussa vallitsevia perinteisiä valta-asetelmia horjutettiin.

Koulusosionomikokeilun päätteeksi tehdyssä palautekyselyssä moni asia olisi voitu tehdä toisin. Laadin palautekyselyt kiireessä toisen apulaisrehtorin kanssa ja jälkikäteen kiinnitin huomiota siihen, että kaavakkeissa oli kirjoitusvirheitä, vastaamiseen ei ollut ohjeistusta, erityisesti nuorille suunnatussa kyselyssä kieli oli jäykkää ja muutama kysymys oli asteltu niin, että ne saattoi ymmärtää eri tavoin kuin kyselyssä oli tarkoitettu. Kyselyt olivat myös todella laajat. Vastausprosentti jokaisella vastaajaryhmällä oli alhainen, joten palautekyselystä saatuja tietoja ei voida yleistää koskemaan edes valtaosaa sidosryhmiä. Ne vastaukset, joita palautekyselyssä saatiin, kuitenkin tukivat koulusosionomikokeilussa tekemiäni havaintoja. Palautekysely oli tehokas tapa kerätä tietoa mahdollisimman monelta, mutta siitä saatuja vastauksia tulee tarkastella kriittisesti.

Tärkeintä toimintatutkimuksessa on kaikkien osapuolten osallistuminen kehittämiseen (Kuula 2001, 221), ja tässä koen opinnäytetyössä onnistuneeni. Koulusosionomikokeilun aikana keräsin aktiivisesti suullista tietoa eri sidosryhmien näkemyksistä ja lopussa annoin vielä erillisen mahdollisuuden antaa palautetta kirjallisesti. Vaikka työn malli on rakennettu oman subjektiivisen toimijuuteni pohjalta, ovat siihen vaikuttaneet pitkälti koulussa toimivien muiden ihmisten näkemykset. Näin ollen mallin voidaan katsoa olevan rakennettu yhteistyössä koko koulun kanssa. Työssä olen onnistunut saamaan teorian, havaintojeni ja kyselyistä saadun palautteen keskustelemaan keskenään, ja katson lopullisen työn mallin olevan kokonaisvaltainen ja realistisesti toteutettavissa sekä palvelevan niitä tarpeita, joita Kulosaaren yhteiskoululla ja sen oppilailta on tällä hetkellä.

7.2 Työn hyödyntäminen tulevaisuudessa

Yhteiskuntamme käy parhaillaan läpi suuria mullistuksia Juha Sipilän hallituksen tehdessä maanlaajuisia leikkauksia valtion velan pienentämiseksi. Yksi kiistelty säästökohde on ollut koulutus, josta on uhattu ottaa valtion rahoitusta. Nykyisessä yhteiskunnallisessa tilassa uusien työnimikkeiden luominen kouluun on erityisen problemaattista, kun työn vaikuttavuutta on haastavaa mitata ja sen vaikutuksia oppimiselle hankalaa perustella. Yhteiskunnallisesti epävarman tilanteen vuoksi koulusosionomityön perustaminen Kulosaaren yhteiskouluun vaikuttaa vielä kyseenalaiselta, mutta tulevaisuudessa tilanne on toivottavasti toinen. Työn malli tulisi kuitenkin pitää esillä, jotta sen mahdollisuuksia pystyttäisiin edes osittain koulun opiskeluhollossa hyödyntämään.

Vaikka koulusosionomi nimikkeenä ei vielä tässä vaiheessa jäisi koulun arkeen elämään, syntyi koulussa keskustelua erinäisistä toimenpiteistä, joita olemassa olevilla resursseilla voitaisiin toteuttaa. Erityisesti opettajien näkökulmasta ryhmäytykset ja niiden merkitys luokkien yhteiselle hyvinvoinnille olivat merkityksellisiä. Ryhmäytyksiä pitäisi olla mahdollista tehdä arjessa myös ilman koulusosionomia, ja sen suhteen syntyi ainakin lukion osalta alustavia suunnitelmia. Myös palautekysely koettiin koulun osalta hyödyllisenä, sillä se antoi uusia näkökulmia siihen, missä koululla on erityisesti kehittämisen tarvetta opiskeluhoitoryhmien toiminnan näkökulmasta. Palaute herätti keskustelua muun muassa siitä, miten kuraattori- ja psykologipalveluja voisi tuoda aikaisempaa lähemmäs oppilaita ja opiskelijoita.

Lisäksi koulusosionomikokeilu herätti pohdintaa siitä, miten koulussa toimitaan, kun oppilas tarvitsee akuuttia tukea. Koulun tämänhetkisillä resursseilla oppilaiden tilanteita selvitetään opettajien ja oppilashuoltoryhmän toimesta, ja lähtökohtaisesti muista tehtävistä irtaudutaan, jos tilanne sen vaatii. Haasteena on kuitenkin se, että oppilaat eivät aina uskalla ja halua kertoa asiastaan, koska eivät tunne koulun aikuisia eivätkä näin ollen välttämättä luota heihin. Pahimmillaan oppilas saattaa kantaa taakkaa asiastaan päivistä viikkoihin ilman, että kukaan on siitä tietoinen. Akuuttien tilanteiden hoitamiseksi ei toistaiseksi koulusosionomin tekemän työn ohella löydetty muuta ratkaisua.

Myös kotiin vietävästä tuesta ja oppilaan rinnalla kulkemisesta puhuttiin koulusosionomikokeilun aikana. Opiskeluhoito pystyy tarjoamaan oppilaille tukea ja huolehtimaan heistä niin kauan, kun oppilas käy edes jokseenkin säännöllisesti koulussa. Tarpeeksi monen luvattoman poissaolon jälkeen oppilaan asia siirretään automaattisesti lastensuojelulle. Lastensuojelun koneistolta olisi mahdollista välttyä järjestämälle näille oppilaille sellaiset tukitoimet, jotka mahdollistaisivat oppilaan saattamisen opintojen äärelle kädestä pitäen. Kyseisissä tilanteissa oppimisen mahdollistamisen lisäksi kyse on myös konkreettisesta syrjäytymisen ehkäisystä. Turvallisen aikuisen läsnäolo ja rinnalla kulkeminen arjessa mahdollistavat näille ja muille oppilaille jatkuvuuden tunteen ja koululle mahdollisuuden oppilaan läheiseen seurantaan. Tällä hetkellä koulussa ei toimi aikuista, jolla olisi näihin toimiin resursseja tai kompetensseja.

Koulusosionomin työn merkityksellisyyttä voidaan näin ollen argumentoida monesta eri näkökulmasta, sekä lainsäädännön ja uuden opetussuunnitelman puolesta. Tässä työssä ei tarkasteltu oppilaille teetettyjä kouluterveyskyselyjä, mutta tarvittaessa myös siitä saatuja tuloksia voidaan hyödyntää koulusosionomin työn tarvetta perusteltaessa. Vaikka koulun oppilailla ja opiskelijoilla ei olisikaan näkyviä psykososiaalisia haasteita, voi moni oppilas kokea silti oppimismenestyksen rinnalla väsymystä, ahdistusta, masennusta ja pahoinvointisuutta. Nämä ovat asioita, joiden eliminoimiseksi koulun aikuisten tulisi aktiivisesti tehdä toimenpiteitä. Opinnäytetyössäni luoma koulusosionomin työmalli on Kulosaaren yhteiskoululle räätälöity ja se vastaa koulun tämänhetkisiä tarpeita. Kuten mainitsin jo edellä, työnkuva kuitenkin muuttuu koulun tarpeiden ja oppilaiden mukaan, jolloin täysin tyhjentävän työmallin konstruoiminen ei ole mielekäästä. Koulusosionomin perustehtävä oppilaita lähellä toimivana turvallisena, matalan kynnyksen aikuisena tulee silti säilymään, vaikka tarve yksittäisille työtehtäville muuttuisikin.

Opinnäytetyö on hyödyntänyt koulua jo nyt avaamalla keskustelua sellaisista oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvointia tukevista toimenpiteistä, joita koululla tulisi olla. Jos koulussa päädytään perustamaan koulusosionomin työnimike, on työlle valmiiksi olemassa mallinnettu työnkuvaus. Muissa yhteyksissä opinnäytetyötä voivat hyödyntää muut koulut, jotka haluavat selkiyttää koulussa jo toimivan tai tulevaisuudessa työllistettävän koulusosionomin toimenkuvaa. Opinnäytetyö on tuonut koulusosionomin työtä laajempaan tietoisuuteen ainakin Kulosaaren yhteiskoulussa. Koulusosionomin työn tärkeyttä tulisi kuitenkin maanlaajuisesti korostaa entistä enemmän, sillä aktiivinen työskentely lasten ja nuorten hyvinvoinnin eteen on tulevaisuuden kannalta kaikkien edun mukaista.

7.3 Oma ammatillinen kasvu

Olen sosionomikoulutuksen aloittamisesta asti ollut kiinnostunut koulussa tehtävästä sosiaalityöstä. Aikaisempi työhistoriani on sijoittunut päiväkotiin ja alakouluun vasta perustettuihin toimipisteisiin, missä jatkuva kehittäminen ja uuden luominen on ollut osa toimintaa arjen työn ohella. Näin ollen koin luontevaksi jatkaa koulussa tehtävän sosiaalialan työn tarkastelua opinnäytetyössäni kehittämisenäkökulmasta katsoen, haastamalla samalla itseni kokeilemaan työskentelyä myös nuorten parissa.

Opinnäytetyö ja siihen liittyvä koulusosionomikokeilu on vaatinut oma-aloitteisuutta, sillä arjessa ei ole ollut ketään ”pitämässä kädestä kiinni”, jolloin olen joutunut selviytymään prosessista pitkälti yksin. Työ on vaatinut mielikuvitusta ja luovuutta, rohkeutta tarttua epäkohtiin ja astua oman mukavuusalueen ulkopuolelle, taitoa hallita kokonaisuuksia, kykyä joustaa ja muuttaa suunnitelmia, sekä kykyä toimia spontaanisti tilanteen vaatimalla tavalla. Lisäksi se on vaatinut heittäytymistä nuorten maailmaan ennakkoloolottomasti, nuorten osaamista, tietoja ja taitoja kunnioittaen, samalla tiedostaen nuorten haavoittuvaisuuden ja aikuisen tuen tarpeen. Näissä kaikissa koen onnistuneeni, vaikka oma ammatillinen kasvuni onkin vielä pitkälti kesken.

Toimintatutkimuksesta väitöskirjansa kirjoittaneen Arja Kuulan mukaan toimintatutkimus on raskas ja työläs tapa tehdä tutkimusta ja toimintatutkijalle on tyypillistä parantajan asenne. Toimintatutkimusta halutaan tehdä siitä huolimatta, että omasta aiheestaan saattaa joutua käymään loputonta vakuuttamiskampanjaa muiden ympärillä olevien

kanssa. (Kuula 2001, 223–224) Tässä olen Kuulan kanssa samaa mieltä. Työskentely opinnäytetyön parissa on vaatinut erityisen paljon epävarmuuden sietämistä, muiden kyseenalaistamisen kohteena olemista, muiden vakuuttelua sekä työn ja samalla oman itsen markkinointia. Oman ammatillisen kasvuni kehityskohteina ovat edelleen täydellisyden tavoittelusta eroon pääseminen ja oman ammatillisen keskeneräisyyteni hyväksyminen, vaikkakin molemmissa olen ottanut suuren harppauksen eteenpäin opinnäytetyöprosessin aikana. Olen oppinut paljon myös vahvuksistani, joita ovat ensisijaisesti sitoutuneisuus ja määrätietoisuus sekä sinnikkyys, ahkeruus ja järjestelmällisyys. Lisäksi olen saanut palautetta siitä, että olen kollegana yhteistyökykyinen, huumorintajuinen ja ystävällinen. Tärkeintä on ollut nuorilta saatu palaute, jonka mukaan olen oikeudenmukainen, sosiaalisesti älykäs, huolehtivainen, kannustava ja empaattinen.

Tulevana sosiaalialan ammattilaisena näen asiantuntijuuteni liittyvän tämän opinnäytetyön vuoksi luonnollisesti koulussa tehtävään sosiaalialan työhön. Sosionomin osaamisalueista opinnäytetyöprosessi on kehittänyt eniten reflektiivistä kehittämis- ja johtamisosaamistani. Vaikka koulusosionomina en olekaan toiminut varsinaisissa johtotehtävissä, olen joutunut harjoittamaan itseni johtamista, minkä voidaan katsoa luovan pohjaa myös muiden johtamiselle. Lisäksi koen olevani vahvoilla eettisen osaamisen ja asiakastyön osaamisen alueilla, joita prosessin aikana myös toteutin aktiivisesti. Tulevaisuudessa joudun kehittämään itseäni vielä ensisijaisesti liiallisen empaattisuuteni halluunotossa ja oman toiminnan rajaamisessa.

Opinnäytetyö on ollut suuritöinen ja suhteessa opintopisteisiin laaja. Suurin haaste koko prosessin aikana on ollut aiheen rajaus ja kirjallisen raportin tiivistäminen tarkoituksenmukaiseen muotoon. Paljon olisi ollut vielä sanottavaa. Opinnäytetyöprosessiin on kuulunut monta osa-aluetta, joista jo itsessään olisi saanut opinnäytetyön laajuutta vastaavan työn kasaan. Myös metodologian oikea nimeäminen kesti kauan. Vaikka prosessi on ollut pitkä ja raskas, koen työskentelyn sen parissa olleen hieno kokemus. Olen päässyt toimimaan mahtavassa työyhteisössä, olen tavannut hienoja ihmisiä, luonut kontakteja, saanut uusia kokemuksia ja avartanut maailmankatsomustani, mikä on herättänyt ajatuksia myös muista mahdollisista urapoluista niiden lisäksi, joita olin aikaisemmin elämälleni suunnitellut. Opinnäytetyö on yhteistyökumppanille tuotetun hyödyn lisäksi tukenut omaa urakehitystäni, minkä vuoksi uskallan sanoa onnistuneeni työssäni erittäin hyvin. Kaikille Kulosaaren yhteiskoulussa suurenmoinen kiitos yhteistyöstä.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Syrjälä, Leena 1999. Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen. Siinä tutkijamissä tekijä. Jyväskylä: Atena, 11–24.
- Aaltonen, Marjo; Ojanen, Tuija; Vihunen, Riitta & Vilén, Marika 2003. Nuoren aika. Helsinki: WSOY.
- Aalberg, Veikko 2006. Pojasta mieheksi. Teoksessa Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Seija Miettinen & Matti Pietikäinen (toim.) Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Helsinki: Duodecim, 28–42.
- Aho, Maarit; Heinonen, Jenni; Korhonen, Marja & Rönkkö, Merja 2014. Koulusosiologian työn mallintaminen Kirkonsalmen alakoulussa. Savonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Verkkojulkaisuna:
<https://www.theseus.fi/handle/10024/84092>
- Ammattinetti 2016. Työ- ja elinkeinoministeriö. Koulukuraattorin ammatti. Viitattu 10.2.2016. http://www.ammattinetti.fi/ammattit/detail/287_ammatti.
- Ammattipeda 2016. Pedagogisten toimintamallien käyttöönotto ja mallinnus. Viitattu 3.3.2016. http://www10.edu.fi/ammattipeda/?sivu=mallin_levittaminen.
- Bernelius, Venla 2008. Lähi(ö)koulu. Helsingin koulut ja kaupunginosat EU:n Urban II -ohjelman kouluhankkeissa. Helsingin kaupungin tietokeskus. Viitattu 9.2.2016.
http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/08_06_11_tutk_3_bernelius.pdf.
- Eklöf, Linda 2015. Haastattelu Kulosaaren yhteiskoulun oppilashuoltoryhmän puheenjohtajan kanssa Helsingissä 3.9.2015.
- HE 67/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Helsinki: 6.6.2013. Viitattu 9.2.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130067>.
- Hakalehto-Wainio, Suianna 2012. Oppilaan oikeudet opetustoimessa. Lakimiesliiton kustannus.
- Heikkinen, Hannu L. T. & Jyrkämä, Jyrki 1999. Mitä on toimintatutkimus? Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen. Siinä tutkijamissä tekijä. Jyväskylä: Atena, 25–62.

- Heinämäki, Liisa 2007. Varhaista tukea koulun arkeen - työväliseenä kehittämisvalikko. Helsinki: Stakes.
- Henkilötietolaki 1999/523, 22.4.1999. Viitattu 3.4.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>.
- Hietala, Heidi 2003. Kouluissa estetään syrjäytymistä. Kaleva.fi. 8.12.2003. Viitattu 3.3.2016. <http://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/kouluissa-estetaan-syrjaytymista/550190/>.
- Hiltunen, Lauri 2015. Haastattelu Pohjois-Haagan yhteiskoulun kasvatusohjaajan työstä, Helsingissä 21.9.2015.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2012. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, Kristiina 2011. Tehostettu tuki perusopetuksessa: työväliseksi pedagoginen ennakointi. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hämäläinen, Juha 2006. Nuori ja perhe yhteiskunnan murroksessa. Teoksessa Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Seija Miettinen & Matti Pietikäinen (toim.) Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Helsinki: Duodecim, 43–50.
- Jokela, Marjo & Kaksonen, Nanna 2014. Koulusosionomin työnkuvan kehittäminen Kymintehtaan koulussa. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Opinnäytesyö. Verkkojulkaisuna: <http://theseus.fi/handle/10024/76254>
- Kallio, Kirsi Pauliina; Stenvall, Elina; Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni 2013. Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus, 69–87.
- Kangasalan kunta i.a. Kasvatusohjaaja. Viitattu 27.1.2016.
http://www.kangasala.fi/lapset_ja_nuoret/koulut/luokat_1-6/suorama/kasvatusohjaaja/.
- Kemmis, Stephen & Wilkinson, Mervyn 2002. Participatory Action Research and the Study of Practice. Teoksessa Bill Atweh, Stephen Kemmis & Patricia Weeks. Action Research in Practice. Partnerships for Social Justice in Education. United States: Taylor & Francis e-Library, 21–36.
- Kiilakoski, Tomi 2014. Koulu on enemmän: nuorisotyön ja koulun yhteistyön käytännöt, mahdollisuudet ja ongelmat. Helsinki: Nuorisotutkimusseuran julkaisu.

- Kiviniemi, Kari 1999. Toimintatutkimus yhteisöllisenä prosessina. Teoksessa Hannu L.T. Heikkinen, Rauno Huttunen & Pentti Moilanen. Siinä tutkija missä tekijä. Jyväskylä: Atena, 63–83.
- Koponen, Jari 2002. ”Tulin Parkkiin. Pakko päästä rauhoittumaan!”: Parkki-toimintamallin kehittäminen osaksi peruskoulun rakenteita. Mikkelin ammattikorkeakoulu. B, Artikkeleita, opinnäytetöitä, tiedotteita.
- Korpela, Noora 2012. Onhan meillä se koulukuraattori tekemässä sitä oppilashuoltoa. Teoksessa Minna Strömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 274–294.
- Koskinen, Vihtori 2014. Nuorisotutkija: Nuoret tarvitsevat kouluihin aikuisia ilman titteliä. Yle-uutiset 9.10.2014. Viitattu 11.2.2016.
http://yle.fi/uutiset/nuorisotutkija_nuoret_tarvitsevat_kouluihin_aikuisia ilman_tittleita/7516853
- Kudel, Mia 2011. Koulusosionomi – tulevaisuuden ammattilainen. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Verkkojulkaisuna:
<https://www.theseus.fi/handle/10024/25186>
- Kulosaaren yhteiskoulu 2015a. Koulumme. Viitattu 27.1.2016.
<http://www.ksyk.fi/fi/koulumme>.
- Kulosaaren yhteiskoulu 2015c. Arvot. Viitattu 27.1.2016.
<http://www.ksyk.fi/fi/koulumme/arvot>.
- Kulosaaren yhteiskoulu 2015d. Oppilashuolto. Viitattu 27.1.2016.
<http://www.ksyk.fi/fi/ylaaste/oppilashuolto>.
- Kulosaaren yhteiskoulu 2015e. Opintojen ohjaus. Viitattu 27.1.2016.
<http://www.ksyk.fi/fi/lukio/opintojen-ohjaus>.
- Kulosaaren yhteiskoulu 2016b. Historia. Viitattu 27.1.2016.
<http://www.ksyk.fi/fi/koulumme/historia>.
- Kurki, Leena; Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura.
- Kuula, Arja 2001. Toimintatutkimus. Kenttätöitä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000/812, 22.9.2000. Viitattu 3.4.2016. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015, 26.6.2015. Viitattu 24.4.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817>

Lastensuojelulaki 417/2007, 13.4.2007. Viitattu 10.2.2016.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

Laukkanen, Eila; Marttunen, Mauri; Miettinen, Seija & Pietikäinen, Matti 2006. Luki-
jälle. Teoksessa Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Seija Miettinen &
Matti Pietikäinen (toim.) Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen.
Helsinki: Duodecim. 5.

Linnilä, Maija-Liisa 2011. Kumpi on valmis – lapsi vai koulu? Tampere: Mediapinta.
Miettinen Meri 2015. Keskustelut Kulosaaren yhteiskoulun kuraattorin kanssa koulun
sosiaalityöstä, Helsingissä keväällä 2015.

Mujunen, Heikki 2010. Kiireetön koulu lapsille: miten sosionomi voi tukea kouluuyhteisöä. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Verkkojulkaisuna: <https://www.theseus.fi/handle/10024/24808>

Mäkinen, Päivi; Raatikainen, Eija; Rahikka, Anne & Saarnio, Tuula 2009. Ammattina sosionomi. Helsinki: WSOY.

Niemi, Päivi M.; Junttila, Niina; Asanti, Riitta; Clarke, Heli & Seppinen, Hanna-Leena 2013. Yläkouluuyhteisö nuoren sosiaalisen ja emotionaalisen kehityksen tukijana. Teoksessa Kirsi Pyhältö & Erja Vitikka (toim.) Oppiminen ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Opetushallituksen julkaisuja, 146–163.

Nieminen, Saara & Turunen, Johanna 2015. Koulusosionomi oppilaan äänen kuulijana. Kuraattorin kumppaniksi koulun sosiaalityöhön. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö, ylempi ammattikorkeakoulututkinto. Verkkojulkaisuna: <https://www.theseus.fi/handle/10024/92447>

Opetusalan ammattijärjestö 2016. Perusopetus. Viitattu 8.3.2016.

<http://www.oaj.fi/cs/oaj/perusopetus?resolvetemplatefordevice=true>.

Opetushallitus 2016a. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Viitattu 3.3.2016.

http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus.

Opetushallitus 2016b. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. Viitattu 11.2.2016.

http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/oppimisen_ja_koulunkaynnin_tuki.

Oppilas ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, 30.12.2013. Viitattu 9.2.2016.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>.

- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallituksen julkaisuja.
- Paulo, Anne 2006. Nuori ikäistensä joukossa. Teoksessa Eila Laukkanen, Mauri Marttunen, Seija Miettinen & Matti Pietikäinen. Nuorten psyykkisten ongelmien kohtaaminen. Helsinki: Duodecim. 59–65.
- Perusopetuslaki 1998/628, 21.8.1998. Viitattu 3.4.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>.
- Pesonen, Aino-Elina 2006. Kouluyhteisön hyvinvointiin liittyviä kysymyksiä. Yhteistyötä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Teoksessa Jari Helminen (toim.) Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Jyväskylä: PS-kustannus. 79–90.
- Pulkkinen, Seppo & Kanervio, Pekka 2014. Nuorten elämismailma. Teoksessa Päivi Hamarus, Pekka Kanervio, Laila Landén & Seppo Pulkkinen (toim.) Huuto! Lasten ja nuorten hyvinvoinnin puolesta. Jyväskylä: PS-kustannus, 119–141.
- Puuronen, Vesa 2006. Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Raitio, Minnariitta 2015. Keskustelut apulaisrehtorin kanssa Kulosaaren yhteiskoulun organisaatiosta ja toiminnasta, Helsingissä syksyllä 2015.
- Rautiainen, Asta 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit 4.
- Reicher, S. D., Haslam, S. A., Spears, R. & Reynolds, K. J. 2012. A social mind: The context of John Turner's work and its influence. *European Review of Social Psychology*, 23, 344–385.
- Rousseau, Jean Jacques 1933. Émile eli kasvatuksesta. Suomentanut Jalmari Hahl. Porvoo: WSOY.
- Saarinen, Johanna 2015. Haastattelu Helsingin uuden yhteiskoulun kasvatusohjaajan työstä, Helsingissä 17.9.2015.
- Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2004. Hirveesti tekijänsä näköistä. Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Helsinki: Finn Lectura.
- Soini, Tiina; Pietarinen, Janne & Pyhältö, Kirsi 2013. Oppimista ja hyvinvointia peruskoulun arjessa. Teoksessa Kirsi Pyhältö & Erja Vitikka (toim.) 2013. Oppiminen ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Opetushallituksen julkaisuja, 131–145.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. 30.12.2014. Viitattu 3.3.2016.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.

- Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Sosiaalihuoltolaki. Soveltamisopas 18.6.2015. Viitattu 30.3.2016.
<http://stm.fi/documents/1271139/1352015/Sosiaalihuoltolain+soveltamisopas.pdf/cb12a5c4-9bfa-4983-adf6-94ca18815f1b>.
- Talentia 2016. Ammatit ja kelpoisuudet. Viitattu 24.4.2016.
http://www.talentia.fi/tyoelama/ammattit_ja_kelpoisuudet
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016. Opiskeluhoolto. Viitattu 7.3.2016.
<https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/opiskeluhoolto>.
- Wallin, Aila 2011. Sosiaalityö koulussa. Avaimia hyvinvointiin. Helsinki: Tietosanoma.
- Vilka, Hanna 2007. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.
- Vuokkola, Päivi; Nevalainen, Sanna; Niskanen, Heidi; Raisio, Laura & Siekinen, Susanna 2015. Koulusosionomi on matalan kynnyksen auttaja. Viitattu 9.2.2016.
http://www.talentia.fi/lehti/puheenvuorot?2868_a=comments&2868_m=7020.
- Väestöliitto 2016. Murrosikä. Viitattu 4.3.2016.
<http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/murrosika/>.
- Öhman, Pipsa 2009. Oppivelvollisuuslaki 1921: Kaikki koulun penkille. Minedu, Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkolehti. Viitattu 11.2.2016.
http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2009/0511/koulun_penkille.html.

LIITTEET

Liite 1: Esimerkki sidosryhmille lähetetyn palautekyselyn saatekirjeestä

Arvoisa kollega,

10.11.2015

Kuluneen syyslukukauden aikana on Kulosaaren yhteiskoulussa toteutettu koulusosionomikokeilu osana sosionomiopiskelija Nita Taivalojan opinnäytetyötä Diakonia-ammattikorkeakoululle.

Koulusosionomi on toiminut kuraattorin rinnalla koulun toisena sosiaaliohjaajana ja tehnyt yksittäisten ja sovittujen oppilastapaamisten sijaan pitkälti oppilaiden pariin jalkautuvaa sosiaaliohjausta. Koulusosionomin työn tarkoitus on ollut vaikuttaa ennaltaehkäisevästi oppilaiden syrjäytymiseen, sekä lisätä kouluviihtyvyyttä ja oppilaiden jaksamista. Oleellinen osa koulusosionomin työnkuvaa on ollut toimiminen mahdollisimman näkyvänä ja helpposti lähestyttävänä aikuisena, jolla on oppilaille aikaa. Osalle oppilaista koulusosionomi on myös ollut arjessa toimiva tukihenkilö tilanteissa, missä opiskelulle ja elämänhallinnalle on syystä tai toisesta syntynyt haasteita tai esteitä. Työn painopiste on ollut yläkoulussa.

Koulusosionomin työtehtäviin ovat kuuluneet muun muassa:

- välituntipäivystys: oppilaiden parissa oleskelu ja jutusteltu matalalla kynnyksellä
- yläkoululaisten välituntitoiminnan järjestäminen
- lukiolaisten ”mindfulness” -tuokit
- harraste- ja hyvinvointimessujen järjestäminen
- osallistuminen tukioppilastoimintaan
- osallistuminen oppilaskunnan kokouksiin ja niissä oppilaiden asioiden edistäminen
- ryhmätyöt sovitusti yläkoulun luokille ja lukion ryhmille sekä koulussa että koulun ulkopuolella
- akuuttien ja yksittäisten oppilasasioiden hoitaminen, muun muassa yksinäisyyteen, kaiveriasioihin, ahdistukseen ja läksyjen tekoon liittyen
- oppilaiden ohjaaminen OHR-palvelujen piiriin
- elämäntaitokurssin ohjaaminen
- osallistuminen oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien kokouksiin
- vierailut oppitunneilla, tavoitteena luokan työrauhan ylläpitäminen
- osallistuminen lukiolaisten study hall -toimintaan

Pyydän sinua vastaamaan seuraavaan kyselyyn, jonka avulla pyrin selvittämään koulussa työskentelevien eri ammattialojen asiantuntijoiden näkemyksiä koulusosionomin työstä: sen rakentumisesta ja tulevaisuuden näkymistä Kulosaaren yhteiskoulussa. Kysymyksiin vastataan anonymisti eikä antamiasi tietoja pystytä yhdistämään sinuun. Vastaukset käsitellään yhdessä koulun johdon kanssa ja niistä tehdään kooste kirjalliseen opinnäytetyöhöni, joka julkaistaan Internetissä Theseus-tietokannassa keväällä 2016. Kyselyyn vastaaminen kestää noin 20 minuuttia.

Jokainen saamani vastaus on arvokas ja tärkeä.
Lämmin kiitos sinulle jo etukäteen!

Sosionomiopiskelija Nita Taivaloja

Liite 2: Esimerkki sidosryhmille lähetetystä palautekyselystä

PALAUTEKYSELY KOULUSOSIONOMIN TYÖSTÄ

Punaisella tähdellä * merkityt kysymykset ovat pakollisia

1. TAUSTATIEDOT

(1. sivu)

1.1 Olen *

(Valitse sopivat)

- opettaja
- oppilas- tai opiskelijahuoltoryhmän jäsen
- muun henkilökunnan jäsen

1.2 Olen

- luokanvalvoja
- ryhmänohjaaja

2. YHTEISTYÖ KOULUSOSIONOMIN KANSSA KULUNEEN LUKUKAUDEN AIKANA

(2. sivu)

2.1 Tiedän, kuka koulusosionomi on *

- kyllä (→ siirtyy kohtaan 2.2)
- ei (→ siirtyy suoran kohtaan 3)

2.2 Olen tehnyt yhteistyötä koulusosionomin kanssa kuluneen syksyn aikana

- kyllä (→ siirtyy kohtaan 2.3)
- ei (→ siirtyy kohtaan 2.4)

2.3a Yhteistyö koulusosionomin kanssa on toiminut hyvin

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

2.3b Yhteistyöstä koulusosionomin kanssa on ollut minulle hyötyä

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

2.4 Yhteistyö koulusosionomin kanssa olisi ollut tarpeen

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

2.5 Minkälaisissa tilanteissa olet tehnyt yhteistyötä koulusosionomin kanssa? Jos et ole työskennellyt koulusosionomin kanssa, minkälaisissa tilanteissa olisit mahdollisesti yhteistyötä kaivannut? *

--

2.6 Koulusosionomi on ollut helposti lähestyttävä

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

2.7 Koulusosionomi on ollut ammattitaitoinen

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

2.8 Koulusosionomilla on ollut syksyn aikana minulle jotain annettavaa

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

2.9 Koulusosionomilla on ollut syksyn aikana koululle ja oppilaille jotain annettavaa

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

3. TYÖYHTEISÖN RESURSSIT

(3. sivu)

3.1 Kulosaaren yhteiskoululla on mielestäni riittävät resurssit vastaamaan oppilaiden sosiaalisiin haasteisiin. *

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

3.2 Koulu pystyy antamaan tarpeeksi tehokkaasti ja varhaisessa vaiheessa tukea oppilaille. *

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

3.3 Kuraattorin resurssit ovat olleet riittävät koulussa tehtävälle sosiaalihojaukselle. *

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

3.4 Koen tarvitsevani opetustyöhön tai oppilaiden / opiskelijoiden kanssa tehtävään työhön tukea, kun kyse on sosiaalisten asioiden hoitamisesta tai työstämisestä. *

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

3.5 Kerro tilanteesta, missä oma ammattiosaamistasi on koeteltu sosiaalisten haasteiden näkökulmasta Kerro esimerkkejä tapauksista, joihin olisit tarvinnut apua. *

3.6 Liian suuri osa ajastani menee opettamisen sijasta sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen. *

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

(Jos edellisen vastauksesi painopiste oli asteikon kohdissa 1-3, kerro miten koulusosionomi voisi helpottaa oppilaiden / opiskelijoiden kanssa tehtävää työtäsi)

4. KOULUSOSIONOMIN TYÖN ULOTTUVUUKSIA

Koululla on tarvetta aikuiselle, joka pystyy *

(Valitse yksi tai useampi)

- antamaan oppilaille aikaa
- kohtaamaan oppilaat matalalla kynnyksellä ilman virkamiesstatusta
- tarjoamaan oppilaille ennaltaehkäisevää ja yhteisöllistä tukea (esim. luokkien tai ryhmien ryhmäytykset, tapahtumat, välituntitoiminta)
- reagoimaan nopeasti akuutteihin oppilastilanteisiin (esim. ahdistuskohtaukset, kiusaaminen)
- kulkemaan oppilaan rinnalla tilanteissa, missä oppimisen esteet ulottuvat kotiin ja vaativat kotiin vietävää sosiaaliohjausta (esim. runsaat luvattomat poisolot, oppilaan hakeminen kotoa kouluun)
- toimimaan oppilaille arjen tukihenkilönä (esim. oppilas ei tule tietyille tunteille ja tarvitsee tukikeskusteluja)

5. VAPAA SANA

Mitä lisäarvoa koulusosionomi voi mielestäsi tuoda oppimiselle?